Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

...тэмнай 1921 оной ...брин 21-һээ гарана | № 88 (13883) | 1975 оной апрелиин 15, вторник | Сэн 2 мүнгэн.

Советскэ Союзай ажалшад! Ажалай үндэр бүтээсэ, үйлэдбэриин ехэ ашаг үрэ түйлагты, бүри ехэ, эрхим шанартай, гаргашаар бага продукци үгэхые оролдогты!

(1975 оной Майн 1-дэ зорюулжа, КПСС-эй ЦК-гай гаргаһан Уряануудһаа).

...АГ СООНЬ, ...АЙНААР ТАРИХА

...дэхи табан жэлэй түгэсхэхы жэлдэ баян ургаса ...тэмсэлэй эхин — хабарай тарилга ойртобо. Ороохо та...ртаабха, овощ болон тэжээлэй ургамалнуудые аг...ническэ эрхим болзорто, һайн шанартайгаар тарихын ...эрээндэ оролдосотойгоор бэлдэхэ, таряалан дээрэ ...э бүхы хүдэлмэреэ наринаар түсэблэхэ, тэндэ ажал...түнүүдэй дунда социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэ...э шухала байһаниинь элитэ.

...975 ондо таряалан, сабшалангай ургаса эрид дээшэ...лын түлөө бии байгаа арга боломжонуудаа хүсэдөөр ...лхэ, газар таряалангай культура өөдэнь үргэхэ, ...ай тарилгын үедэ бүхы хүдэлмэреэ эрхим шанар...ар хэхэ, газараа оролдосотойгоор уһалха, ургасын ...ю һайнаар харууһалха уряатайгаар республикын ...механизаторнууд нүхэдтөө һаяхан хандаһан байна. ...бликымнай түрүү ажахынууд, ажалай түрүүшүүл ...лдэ үндэр ургаса абаха ехэ зорилгонуудые тодор...од, тэрэнээ бэелүүлхын түлөө хамсыгаа шуужа ...ной.

...үрэй аймагай Калининай нэрэмжэтэ, Мухар-Шэбэ...аймагай «Искра», Түнхэнэй аймагай Ленинэй нэрэм... Хяагтын аймагай «Родина» болон Ранжуровай нэ...э колхозууд, Кабанскын аймагай Байгалай совхоз, ...аймагай Анаагай совхоз, бусад түрүү ажахынууд ...ай тарилга урда мэтэ түгэс һайн бэлэдхэлтэйгээр ...байнхай. Эдэ ажахынуудта үрэһэ хүрэнгэнь тарил...1-дэхи, 2-дохи классай шанарта хүргэгдэнхэй, трак...машинануудынь заһабарилагдажа үнн дүүргэгдээд, ...заторнуудта даалгагданхай. Таряалан дээрэ хэг...хүдэлмэриин технологическа карта наринаар зохёог...поли бүхэндэ хэрэглэгдэхэ агротехникэ тодорхой...он, тракторно-таряан ажалай бригаднуудай хүдэл...түсэб табигданхай. Мүнөө үедэ эдэ бүгэдэ меха...рнуудта хүргэгдэжэ, ойлгуулагдажа байнхай. Эдэ ...нуудта гэнжэтэ тракторнууд бүхыдөө хоёр халаан...лгэгдэхөөр бэлдэгдэнэ. Дүршэл ехэтэй тракторист...хажууда, хоёрдохи халаанда залуу механизатор...табигдана.

...ажахынуудай агрономууд энэ хабарай онсо өөрсэ ...харалсажа, газарай хүрьһэ яажа элдүүрилхэ ту...шиидхэнэ. Жэшээнь, Анаагай совхозой мэргэжэл...ү үбэлдөө, хабартаа саһанай бага байһан дээрэһээ ...хүрьһэнэй хальһатаагүй байһые хараада абажа, ...борнойлхогүй гэлсээ. Бэшүүрэй аймагай Калини...эрэмжэтэ колхозой таряашад хабар, намарай паар ...лхын орондо дээгүүрнь каток шэрэжэ, хүрьһыень ...лха болоо. Мүнөө түрүүшын хэдэн агрегат энэ ...эрн хэжэ захалаа. Мүн тус колхозой таряашад бо...ловодууд гурбан бүлүүр станци хүдэлгэжэ, 95 гек...ялан, уһалууриин системээр, һайрамаар 130 гек...ялан ундалуулаа.

... ондо олохон ажахынуудта хартаабха, овощ, ... ургамалнуудые ургуулха тусхай звенонууд эм...жэ, ажахын тоосоондо оруулагданхай. Эдэнэр ...ургасынгаа зэргээр түлөөһэндэ хүртэхэ болонхой. ...о эдэ звенонуудай гэшүүд даажа абаһан газар ...ёһотой эзэн боложо, тэндээ наг шэбхэ гаргана, ...ьна үтэгжүүлгэ оруулна, али бүхы аргаар газараа ...гэжэ оролдоно.

...нэй аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой механи...уд минеральна үтэгжүүлгэнүүдээ хүрьһэндэ оруул...а хуушан сеялкэнүүдые тааруулжа, бүтээсэ ехэ... хэрэглэнэ.

... республика доторнай хабарай тарилгада хаа хаа...гэдэ һайнаар бэлдэжэ байна гэхын аргагүй. Мүнөө ...олохон ажахынуудта технологическа карта, агро...кэ болон хүдэлмэриин түсэб зохёогдоогүй бай... Тиимэһээ олохон механизаторнууд газараа яажа ...лхэ, хэды нормоор тарилга хэхэ, ямар полинуу...гжүүлхэ байһанаа мэдэнэгүй.

...о таряа ехээр таридаг Мухар-Шэбэрэй аймагай ...ажахынуудта мүн лэ иимэрхүү байдал үзэгдэнэ. ...алец» совхоздо, «Знамя Ленина» болон «Заган...колхозуудта мүнөө хүрэтэр хабарай тарилгын хү...ын түсэб зохёогдоогүй байна. Олон газарта поле...ууд, вагончигууд заһагдаагүй, һайнаар бэлдэгдээ...шэбхэ болон минеральна үтэгжүүлгэнүүдые зөө...б, даабари эдэ ажахынуудта дүүргэгдэнэгүй. Оло...үүр станцинууд хүдэлгэгдэнэгүй.

...ай тарилгада бэлдэхэ талаар Яруунын аймагай ...Туяа» совхоздо, «Победа» колхоздо Загарайн ...Онохойн совхоздо, Зэдын аймагай «Коммунизм» ...о, Сэлэнгын аймагай «Эрдэм» колхоздо олохон ...ууд ушарна. Эдэ ажахынуудта үрэһэ хүрэнгэнь ...һайн шанарта хүргэгдөөгүй, трактор, машина...ь бүхыдөө бэлэн болгогдоогүй, тракторнуудые ...анда хүдэлгэхөөр механизаторнууд хүсэд томи...й байна.

...бүхы дутагдалнууд хабарай тарилгые эгээн бого...то, эрхим шанартайгаар үнгэргэхэдэ һаад тойбо ...болохо. Тиимэһээ хабарай тарилгада хэр зэргэ бэл...һанаа мүрысэгшэ аймагууд, ажахынууд, бригаду...хоорондоо ябажа шалгалсаха, арга соогоо бэе бэе...лхэ ушартай.

...ондо республикын, колхоз, совхозуудай механиза...ай, бүхы ажалшадай урда ехэшье, харюусалга...зорилгонууд табигдана. Байгша ондо урда жэл...үрэндөө түсэбһөө дутуу худалдаһан ороохо та...ц болон хартаабхаяа хүсэлдүүлхын, ажахы до...о хэрэгсэлнүүдые хангахын тула ороохото урга...ай тарилгые 650 мянган гектарта хүргэхэ, нёдон...ой жэшэбэл, гектарай 3 центнер таряа ехээр ур...абаха зорилго табигдана.

...даа хүрэхын, һарбайһанаа абахын тула хабарай ...ние баян ургаса түйлаха хэрэгтэ хүсэдөөр зо...шухала. Эдэ үдэрнүүдтэ үрэһэ хүрэнгэ тарилгын ...арта хүргэгдэжэ, гранозан хороор хорлогдохо ...Наг шэбхэ таряалан, сабшалан дээрэ зөөхэ, та...минеральна үтэгжүүлгэнүүдые саг сооонь һайн ...ар хүрьһэндэ оруулха хүдэлмэри үргэн дэли...р ябуулагдаха эрилтэтэй.

...р, машинануудаа бүтээсэ ехэтэйгээр ашаглаха ...ехэ анхарал хандуулагдаха байна. Тарилгын үедэ ...о харууһалга хэхэ тусхай мэргэжэлтэдые то...тодонние хэрэгтэй бүхы юумээр хангаха шухала. ...дтэ оньһон аргаар үрэһэ хэхэ, тракторнуудта ...автомашинануудые хүсэд хүрэхөөр бэлдэхэ ...

...-таряан ажалай бригада бүхэндэ полевой стан, ...дые түхеэрхэ, механизаторнуудай дунда социа...үргэнөөр дэлгэрүүлжэ, тэдэнэртэ һаадгүй...лха арга олгохо гэээшэ колхоз, совхозуудай хү...дэй, тэндэхи партийна, профсоюзна, комсо...ганизацинуудай нангин уялга мүн.

...механизаторнууд, республикынгаа түрүү меха...ай нэмэл бэшэгтэй бүгэдөөрөө танилсажа, ...баян ургасын жэл болгохын түлөө бүхы хү...эл шадабаряа элсүүлэе!

Түгэсхэхы жэлэй ГАБШАГАЙ АЛХАМ

КУКУРУЗАШАДАЙ ШЭНЭ УЯЛГА

Долоо-найман жэлэй саада тээ манай колхозой зарим бригаднууд кукурузын ургаса элбэгээр абажа, силос ехээр дарадаг һайн дүй дүршэлтэй байһан юм. Жэшээнь, үнинэй механизатор Д. Цыденжапов зарим жэлдэ горитойхон газарһаа гектарай 350—400 хүрэтэр центнер ногоон намаа ургуулжа абадаг һэн.

Энээнэй ашаар һаалиин фермэнүүд бүри намарһаа эхилээд, аяар хабар май гаратар үнеэдтээ шэмэтэ тэжээл — кукурузын силос эдюулжэ, һү ехээр һаадаг байгаа. Мүнөө олонхи жэлнүүдтэ хэдышье гамнажа эдюулхэдэнь силос арай гэжэл март гаратар хүрэдэг. Юуб гэхэдэ, нёдондо колхоздо таряалангай га бүхэнһөө оройдоол 83 центнер кукурузын ургаса абтаа ха юм.

Тиимэһээ кукурузын һайн ургаса абадаг нэрэ солоёо тэхэрюулхэ, энээнииe элбэгээр ургуулжа абахын түлөө бүхы анхаралаа табиха сагиай ерээ. Тиигээдшье манай эндэ силосэй ургамалнууд соохоо кукурузал эгээ ехэ ногоон намаа үгэдэг гэжэ үнгэрһэн жэлнүүдэй дүршэл харуулаа.

Эдэ бүгэдые хараада абажа, байгша ондо бидэ кукуруза ургуулха тусхай бэеэ даалһан, ажахын тоосоондо оруулагдаһан звенонуудые эмхидхэхэ гэжэ шиидээбди. Звено бүхэндэ 200 гектар газар даалгагдаа, тус бүридэнь нэгэ-нэгэ ДТ-75 түхэлэй трактор, хоёр-хоёр МТЗ-50 түхэлэй трактор, газар элдүүрилхэ, ургасын хойноһоо харууһалха, хуряажа абаха бүхы хэрэгтэй техникэ үгөөбди. Звено бүхэн гурба-гурбан механизаторһаа бүридэнэ.

Мүнөө үнинэй механизаторнууд Д. Цыденжапов, Ж. Талсанов, Ц. Цыдуев гэгшэдэй хүтэлбэрилдэг эдэ звенонууд бүхы техникэеэ заһабарилжа бэлэн болгоо, таряалан дээрэ наг шэбхэ түлэг зөөжэ байнхай. Ехэнхи газарай гектар бүхэндэ 20—30 тонно шэбхэ гаргагдаха, заримандань минеральна үтэгжүүлгэ оруулагдаха юм. 150 га газарынь уһалагдаха байна.

Һаяхан эдэнэр өөһэдынгөө боломжые хаража үзөөд, бүхы газарайнгаа гектар бүриһөө 350 центнерһээ бага бэшэ ногоон ургаса хуряажа, колхозойнгоо үнеэн бүридэ 10—12 тонно силос дараха гэһэн шэнэ социалис уялга абажа, аймагайнгаа ажахынуудай бүхы кукурузашадые мүрысөөндэ уряалаа.

А. ДОРЖИЕВ.
Зэдын аймагай Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ колхозой ахамад агроном.

Улаан-Үдын ТЭЦ-эй котлотурбинна цехтэ үнинэй дүй дүршэлтэй болоһон машинистнар Михаил Григорьевич Андриенков, Родион Ореолович Ертагаев гэгшэд хүдэлнэ. Тэдэнэр халаанайнгаа нормо холо үлүүлэн дүүргэжэ, социалис мүрысөөндэ хододоо шалгарна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: гиша гаран жэлдэ хүдэлжэ ябаһан машинист М. Г. Андриенков.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ҺАЙН ДҮНГҮҮД

Буряадай мяханай промышленностиин үйлэдбэриин нэгэдэлэй Закаменск хотодохи мяханай комбинадай коллектив партида, совет арадта КПСС-эй Центральна комитедэй хандаһан Хандалгада харюу болгон, табан жэлэй түгэсхэхы жэлдэ дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялга абаһан юм. Комбинадай мал үүсэлдэг цехэй хүдэлмэришэд энэ жэлэй даабарие декабриин 20 болотор дүүргээд, түсэбһөө гадуур 50 тонно мяха үйлэдбэрилхөөр шиидээ һэн. Тиихэдэ колбаса хэдэг цехэй коллектив даабариһаа гадуур 5 тонно продукци абаха уялгатай байгаа.

Предприятиин хүдэлмэрилэгшэдэй байгша оной түрүүшын кварталай ажалай дүнгүүд һаяхан согсологдобо. Тэрэнь яһала һайн: мяха үйлэдбэрилхэ, колбаса хэхэ түсэб үлүүлэн дүүргэгдэнхэй. Даабариһаа гадуур 10 гаран тонно мяхан абтаһан байна.

Тус комбинадай ажалай түрүүшүүл улам олошорно. Мал үүсэлдэг цехэй хүдэлмэришэд Р. Раднаева, М. Цыренжапова, Ф. Сулохина, С. Декадина, А. Челпанов гэгшэд шалгаржа, «1974 оной социалис мүрысөөндэ илагша» гэһэн тэмдэгээр шагнагдаа. Үнгэрэгшэ жэлдэ ажалай һайн дүн түйлаһан В. Слепова, В. Дудукалова, Ф. Буденкова, Д. Москвитин гэгшэд «Коммунис ажалай ударнигай» нэрэ солодо хүртэбэ.

С. ШАГДУРОВ,
заводой хүдэлмэришэн.

Захааминай аймаг.

Амжалтаяа арьбадхахабди

Юһэдэхи табан жэлэй түгэсхэхы жэлэй нэгэдэхи квартал дууһаба. Энэ шухала үедэ манай совхозой малшад амжалтатайгаар ажаллаа гэбэл, алдуу болохогүй.

Мал ажалай продуктнуудые гүрэндэ худалдаха түсэбүүд үлүүлэн дүүргэгдэв. Жэшээлхэдэ, гүрэндэ мяха худалдаха түсэб 104 процент, һүн — 110 процентдэ хүргэгдэһэн байха юм.

Э. БУДАЕВ,
Хүрбын совхозой парткомой секретарь.

Хоринн аймаг.

ХОТО, ХҮДӨӨГЭЙ ҺОНИН

«ХАНГАЛОВСКА УНШАЛГАНУУД»

Һаяхан Буряадай ниитын эрдэмэй институдай конференц-зал соо заншалта хангаловска уншалганууд болобо. Ниитын эрдэмэй институдай директор, философиин эрдэмэй кандидат Д. Д. Лубсанов тус уншалгануудые нээгээ.

Буряад ороной этнографическа шэнжэлгэнүүд тухай, эрдэмтэдэй урда табигдаһан гол асуудалнууд «тухай түүхын эрдэмэй доктор, профессор Е. М. Залкинд дэлгэрэнгыгээр хэлээ. Шэнжэлхы хүдэлмэридэ ушардаг зарим тэды дутагдалнуудые эрдэмтэ тэмдэглэһэн байна.

М. Н. Хангаловай һуулшын аяншалгын дэбтэр тухай Е. Б. Батоцыренова элидхэл хээ. Шэтын областиин Сүүгэл, Шандали нютагуудаар ябахадаа, эрдэмтын хэһэн тэмдэглэлнүүд тухай эндэ хэлэгдээ.

Буряадуудай хурим түрэн мүнөөнэй ёһо гуримууд тухай түүхын эрдэмэй кандидат К. Д. Басаевагай, Хурамхаанай аймагай Бархан тосхондо ажаһуугшадай ажабайдал, түүхэ, соёл тухай Буряадай АССР-эй һургуулинуудай габьяата багша Г. Д. Дамбаевай элидхэлнүүд һонирхолтойгоор шагнагдаа.

Дээдэ-Онгостойдо нээгдэһэн этнографическа музейн хүдэлмэрилэгшэд эрдэм шэнжэлгын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсажа эхилэнхэй. Байгал шадар ажаһуудаг арадуудай байдал, соёлой этнографическа музей тухай Р. Г. Савельева, Хойто-Байгалай эвенкнүүдэй гэр байра, хэрэгсэлнүүд тухай Т. В. Гурка ба түүхын эрдэмэй кандидат А. С. Шубин гэгшэд элидхэлнүүдые хээ. Захааминай аймагай буряад эхэнэрнүүдэй зүүдхэл тухай Е. Г. Енгутова хэлээ.

Тус уншалганудай хүдэлмэридэ Эрхүү, Новосибирск хотонуудай эрдэмтэд хабаадалсаба. XVII—XVIII зуун жэлнүүдтэ Ангара шадар һууһан ородууд тухай Я. Н. Кизнецов (Эрхүү), Забайкалдахи шэмээшэгүүдэй ажабайдал шэнжэлгэ тухай түүхын эрдэмэй кандидат Ф. Ф. Болонев (Новосибирск) элидхэһэн байна.

Манай корр.

Шэнэ ҺОНИН

В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ „Кохтла-ярве" гэдэг сланец үйлэдбэрилэн абадаг комбинадай хүдэлмэришэдтэ, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдтэ, алба хаагшадта

Хүндэтэ нүхэд!

Ажалай ехэ илалтаартнай — минеральна үтэгжүүлгэнүүдые ба химическэ бусад продукци үйлэдбэрилхэ талаар түсэбтэ юһэдэхи табан жэлэй даабаринуудые дүүргэһээртнай Таанадые үнэн зүрхэнһөө амаршалнаб.

Танай амжалта — комбинадай хүдэлмэришэдэй, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй, алба хаагшадай коллективэй бүтээсэ ехэтэй ажалай, социалис мүрысөөнэй үргэн далайсын, ороной химическэ предприятинуудай түрүү дүй дүршэлые хэрэглэлгын, үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлхэ талаар КПСС-эй XXIV съездын шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлхын тула партийна, профсоюзай, комсомолой организацинуудай хэһэн эмхидхэлэй, политическэ ехэ хүдэлмэриин үрэ дүн мүн.

Эстониин сланец үйлэдбэрилэн абадаг химигүүдэй түсэбтэ табан жэлэй даабаринуудые амжалтатайгаар дүүргэлгэ минеральна үтэгжүүлгэнүүдээр ороной баруун-хойнохи хүдөө ажахын эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хангалгада ехэ удха шанартай байхаһаа гадна, шухала зорилго шиидхэлгэдэ — тогтууритай ургаса абалгада горитой туһа хүргэнэ.

1975 ондо абаһан дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялгануудаа комбинадай коллектив амжалтатайгаар дүүргэжэ, химическэ продукци үйлэдбэрилэн абалгые ехэдхэхын тула бүхы хүсэ шадалаа, эрдэм мэдэсээ, дүй дүршэлөө элсүүлхэ гээд этигэн найдажа байһанаа мэдүүлнэб.

Хүндэтэ нүхэд, манай социалис Эхэ ороной аша туһада ажалдаа гайхамшагта шэнэ амжалтануудые түйлахыетнай таанадта хүсэнэб.

Л. БРЕЖНЕВ.
Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитедэй Генеральна секретарь.

СССР-эй Финансын министерство ба СССР-эй Гүрэнэй банкын правлениһээ

1941—1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда совет арадай түйлаһан Илалтын 30 жэлэй ойдо зорюулжа, Ойн баярай хашарһа мүнгэ гаргаха тухай

1941—1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда совет арадай түйлаһан илалтын 30 жэлэй ойдо зорюулжа, 1 түхэригэй сэнтэй Ойн баярай хашарһа мүнгэ гаргаха.

1941—1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда совет арадай түйлаһан илалтын 30 жэлэй ойдо зорюулагдажа гаргагдаһан Ойн баярай хашарһа мүнгэн мүнөө бии байһан хашарһа мүнгэнүүдтэй хамта гүрэнэй, кооперативна, ниитын предприятинуудаар, эмхи зургаануудаар, эмхинүүдээр, колхозуудаар, хүн зоноор, мүн банкнуудаар, нөөсэлгын кассануудаар, почтын предприятинуудаар нөөсэлгэнүүдтэ, тоосоонуудта, почтоор мүнгэ табилгада, аккредитивүүдтэ хэрэглэгдэхэ байна.

1 түхэригэй сэнтэй Ойн баярай хашарһа мүнгэн 31 миллиметр диаметртэй түхэреэн дүрсэтэй байха, тэрэ сагаан үнгэтэй зэд-никелиин холисоор бүтээгдэхэ.

Хашарһа мүнгэнэй нюур ба ара талань захаараа хүреэтэжэ, багаханаар газаашаа гараһан байха.

Нюур таладань СССР-эй Гүрэнэй герб зураглданхай, «СССР» ба «1 түхэриг» гэжэ бэшэгдэнхэй.

Сталинград шадар болоһон тулалдаанай геройнуудта зорюулжа Е. В. Вучетичэй бүтээһэн Волгоград хотодо табигданхай «Эхэ орон» гэжэ памятник-ансамбльһаа бүридэһэн скульптура мүнгэнэй ара таладань һиилэгдэнхэй. Тэгэн дунданъ Хадуур ба Балтатай табан хушуута одон скульптурын зүүн талада зураглагданхай байха. «ХХХ» гэһэн тоонуудые зураглан харуулһан прожекторнуудай гэрэл туяа дээгүүр энэ одон, скульптура һиилэгдэхэ юм. «Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда түйлаһан илалтын 30 жэлэй ой» гэжэ хүреэгэйнь захаар бэшээтэй байха.

«1975 оной майн 9», «Нэгэ түхэриг» гэһэн бэшэгүүд табан хушуута хоёр одоор таһалагдан, хашарһа мүнгэнэй захаарнь бэшэгдэхэ.

(ТАСС).

БурАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

НҮХЭР Я. И. ЛАЗАРЕВЫЕ БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Түрэһөөр 60 наһа гүйсэһэнтэйнь дашарамдуулан, хүдөө ажахын үйлэдбэридэ олон жэлэй туршада һайнаар ажаллаһанайнь түлөө Хяагтын аймагай «Пограничный» совхозой гахайн фермые даагша Яков Иванович **Лазаревые** Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаха.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшэ Б. СЕМЕНОВ,

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй секретарь И. ЧЕРНЯКОВ.

Улаан-Үдэ, Соведүүдэй байшан.
1975 оной апрелиин 11.

ШЭНЭ ХҮСЭТЭЙГӨӨР

Тээсэгэн бологшо республикын түрүү механизаторнуудай зүблөөндэ хабаадажа, яһала олон, аша туһатайшье юумые ойлгожо ерэгдээ гээшэ. Түрүүшүүлэй өөһэдынгөө дүй дүршэл, түйлаһан үрэ дүнгүүд тухайгаа хөөрэхэдэнь, үнэн зүрхэнһөө атаархахаар байгаа һэн.

Нээрээшье, тэдэнтэй жэшэхэдэ, бидэ Хэжэнгын аймагай ажахынууд ахир бага ургаса абана гээшэлди даа. Жэшээнь, һүүлэй хэдэн жэлдэ манай Хэжэнгын совхоз таряалангай гектар бүриһөө 7—8 центнерһээ дээшэ ургаса абанагүй. Эндэ шалтагааниинь олон ааб даа. Тэдэниие тоолоодшье яахаб.

Сагай уларилай муу байжа, ган гасуур болохын хажуугаар, бидэ өөһэдөө газараа бодото эзэн ёһоор, шадамар бэрхээр элдүүрилжэ, агротехникын нарин заабарийе жэншэдгүй зүбөөр сахижа үшөөл биранагүйбди. Газарай үрэжэл дээшэлүүлхэ хүдэлмэри һанаһанда хүрэмөөр хэжэ, шэнэ түрүү онол аргануудыешье ажалдаа дүүрэнээр хэрэглэжэ шаданагүйбди.

Энэ гээгдэлһээ гарахын тула бүхы юумэ хэхэ, хамаг арга боломжо, хүсэ шадалаа элсүүлэн хүдэлхэ сагнай ерээ.

Би совхоздо гуша гаран жэлдэ механизатораар хүдэлөөб. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда хабаадалсажа, 1944 ондо хүндөөр шархатаад, нютагаа бусажа ерэһэнһээ хойшо мүнөө хүрэтэр лэ трактор, комбайнда хүдэлэгдөө гээшэ.

Энэ жэлдэ совхозой дирекци, партком хоёрдохи тракторно-таряан ажалай бригадые даажа аба гэжэ намда дурадхаа юм. Өөрөө техникэеэ, бүхы ажалаа һайн мэдэхэшье һаа, олон хүнүүдэй хүдэлмэриие эмхидхэн хүтэлбэрилхэ талаар дүй дүршэл намда бага ааб даа. Тиимэһээ мүнөө хабарай тарилга ямараар үнгэрхэб, трактор, машинанууднай хэр хүдэлхэ гээшэб, ямар уларилтай хабар болохоб гэһэн бодолнууд һанааемни зобоонo.

Тиигээдшье табан жэлэй түгэсхэхы жэлдэ республикын таряашад, механизаторнуудай урда тон харюусалгатай зорилгонууд табигданхай. Байгша ондо республикамнай бүхыдөө 747 мянган тонно таряа, 550 мянган тонно үбһэ, 1,3 миллион тонно шэмэтэ тэжээл хуряаха зорилготой. Бидэ, Хэжэнгын совхозой механизаторнууд, энэ ехэ зорилго шиидхэлгэдэ баһал хубитаяа оруулха зэргэтэйбди.

Манай Хүхэ-Добын бригада энэ жэлдэ 4700 гектарта гансахан ороохото ургамалнуудые тариха юм. Түрүүшын ээлжээндэ үрэһэ тариха сэбэр паар, намарай паарнай бага. Оройдоол 900 гаран гектар сэбэр паар, минии 180 гектар намарай паар бии. Иигээд лэ газарай хүрьһэнэй һайн гэдэмсээр, тэрэнээ борнойлхо, шииг нойтыень хушажа эхилхэмнай.

Энээн дээрэһээ харахада, ехэнхи газараа хабар хахалжа тариха болонобди. Тиимэһээ тракторaap, илангаяа гэнжэтэ мөөртэй трактораар хэхэ ажал тон ехэ байна. Гадна сэбэр паараа шадаал һаа, эртэ хахалха ёһотойбди.

Эдэ бүгэдые хараада абажа, мүнөө жэлдэ ДТ-75 трактор бүхэндэ заатагүй 3 сеялкэ холбожо шагтагалха гэлсээбди. Энээнһээ ураагша хоёр-хоёр сеялкэ шагталхада, аяар 6 хүсэтэ трактор тарилгада хүдэлдэг байгаа. Мүнөө энээнһээ хоёр трактор сүлөөржэ, тэдэнэр үдэр һүнигүй газар хахалха аргатай болохонь. Бидэ эгээн түрүүн ерэхэ жэлдэ хэрэгтэй 1200 гектар сэбэр паарые шадаал һаа эртэ хахалха һанаатайбди. Юуб гэхэдэ, эртэ хахалагдажа, зундаа хэдэн дахин элдүүрилэгдэһэн паар дээрэһээл баян ургаса абтаха юм. Газар хахалалгада агрегат бүхэн хоёр халаанда хүдэлгэгдэхөөр бүридхэгдөө.

Бригададамнай дүршэлтэй бэрхэ, ажалаа, техникээ һайн мэдэхэ трактористнар олон. Жэшээнь, Владимир Фадеев, Николай Шербин, Алексей Пушкарев, Георгий Яковлев гэгшэд залуушуулаа дахуулан, таряалан дээрэхи бүхы хүдэлмэреэ эрхим шанартайгаар, агротехническэ богони болзорто бүтээжэ, һайн ургаса абаха дүүрэн аргатай.

Мүнөө полевой станаа бэлэн болгожо, гэр байрыень сагаадажа, сэбэрлэжэ, хүнүүдэй байрлахаар болгожо байнабди. Мүн бүхы трактор, машинануудаа тэндэ абаашажа, агрегадуудаа холбожо, хүдэлгэжэ туршана, тааруулнабди.

Табан жэлэй түгэсхэлэй жэлдэ манай бригадынхид таряалангай гектар бүриһөө 12—13 центнерһээ бага бэшэ ургаса абахын түлөө бүхы хүсөөрөө оролдохо байна.

Л. ШОЙДОРОВ.
Хэжэнгын совхозой хоёрдохи тракторна бригадын бригадир.

ЭРИЛТЭЕЭ ШАНГАДХАХА

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

Районно партийна организацин ябуулжа байгаа ехэ хүдэлмэриин тон шухала нэгэ талань партиин зэргые бэхижүүлгэ болоно. Гадна залуу коммунистнуудые хүмүүжүүлхэ хэрэг энээнтэй нягта холбоотой.

Энэ талаар манай районно партийна организацида урагшатай, һайн хубилалтанууд туйлагдаа гэжэ тэмдэглэхэ эрхэтэй байнаб. КПСС-эй райком, партийна эхин организацинууд партида орохоёо байһан зондо эрилтэ ехэтэйгээр хандадаг болоо. Нэн түрүүн хэр һайнаар хүдэлдэгыень, абари зангаараа, түхэл маягаараа ямар байһыень, политическэ талаһаа хэр болбосоронгиыень хараадаа абадаг болоһониинь һайшаагдамаар.

Хамниин, СССР-эй 50 жэлэй ойн нэрэмжэтэ, Санагын совхозуудай, Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай парткомууд, Холтоһоной шулуу нүүрһэнэй уурхайн, шанаржуулгын фабрикын, капитальна барилгын управлениин цехэй партийна организацинууд энэ талаар амжалтатай хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлээ.

Энэ хэрэг һайнаар ябуулхада партийна эдэбхитэд ехэ туһа хүргэнэ, Тиимэһээ тэдэнэр партиин зэргэдэ абтажа байһан хүнэй түлөө харюусалгатай байһанаа ойлгохо ёһотой, Бидэнэр, партийна хүдэлмэрилэгшэд энэ мэдэрэлыень али болохоор хүгжөөхэ уялгатайбди.

Энээндэмнай партийна суглаанууд, семинарнууд, партийна һуралсал туһалха болоно. Гадна юрын коммунистнуудтай энэ темээр хөөрэлдэхэ гээшэ баһал туһатай, шухала онол арга ааб даа.

Гэбэшье КПСС-эй райком партиин ургалтые анхаралһаа алданагүй. Ямар нэгэ хүниие партида абаха гэһэн эхин организациин шиидхэбэриин хэр үндэһэтэй, зүб байһыень бидэ наринаар шалгадаг гуримтайбди. Райкомой бюрогой заседанинууд дээрэ парткомуудай, комсомолой, профсоюзай организацинуудта хүдэлдэг зарим коммунистнуудай тоосоо шагнадаг гээшэбди.

Энээнһээ гадна партийна документнүүдые һэлгэлгын үедэ ябуулагдаһан эмхидхэлэй, бүридхэлэй ехэ хүдэлмэри энэ талаар горитой һайн нүлөө үзүүлээ. Партийна эхин организацинуудтамнай манай һануулгагүйгөөр ургалтынгаа асуудалые шиидхэдэг болоһониинь, партида абтаха болоһон хүнэй документнүүдые удаан саг соо барижа болиһониинь энээниие гэршэлнэ гээд һанагдана.

Иигэжэ бүри анхаралтайгаар, гол шэглэлтэйгээр партияа бэхижүүлгын хүдэлмэри ябуулһанай ашаар, нэн түрүүн хүн бүхэнтэй ябуулдаг ажалаа һайжаруулһанай ашаар, үнэхөөрөө түрүү үзэл бодолтой, хүдэлмэридөө суутай, эрхимэй эрхим ажалша зон партида абтадаг гээшэ.

Хэрбээ 1970—1971 онһуудта хүдэлмэришэд болон колхознигууд партида шэнээр абтагшадай 59 процентнь болодог байһан һаа, 1972 ондо — 70 процентдэ, 1973 ондо — 71 процентдэ, үнгэрэгшэ жэлдэ — 72 процентдэ хүргэгдэһэн байха юм.

Гадна партида шэнээр абтаһан алба хаагшадай дилэнхинь инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд болоно. Тиихэдэ эхэнэрнүүдэй тоо дээшэлээ гэжэ баһал тэмдэглэмээр. Партида жэл соо шэнээр абтаһан зоной 40—45 процентнь эхэнэрнүүд шуу.

Үшөө тиихэдэ партиин гэшүүндэ кандидадуудай эрдэм мэдэсэнь эрид дээшэлээ. Жэшээлхэдэ, 1973 ондо дээдэ болон дунда эрдэмтэйшүүл кандидадуудай 64 процентнь байһан һаа, мүнөө 68 процентдэ хүрөөд байна. Гадна һүүлэй хоёр жэл соо эхин һургуули дүүргэһэн зон дайралдахаяа болинхой. Эдэ бүгэдэ арад зоной юрэнхы эрдэм мэдэсын улам дээшэлжэ байһаниие гэршэлнэ.

Партиин гэшүүндэ кандидадуудай гурбанайнь хоёр хуби коммунис ажалай түлөө дэлгэрһэн хүдэлөөндэ хабаадалсана. Дүрбэнэйнь нэгэн гүрэн түрын шагналтай, олонхинь абаһан социалис уялгануудаа амжалтатайгаар дүүргэжэ шадаа.

Жэшээлхэдэ, Холтоһоной шулуу нүүрһэнэй уурхайн үрэмдэгшэдэй комплексно бригадые даагша, партиин гэшүүндэ кандидат И. А. Бутин, тэрэнэй нүхэд табан жэлэйнгээ түсэбые байгша оной июниин нэгэндэ дүүргэхээр зоригжонхой. Санагын совхозой мал адуулагша З. Г. Цыденов, СССР-эй 50 жэлэй ойн нэрэмжэтэ совхозой хүдэлмэришэд М. Х. Шайдонова, И-Б. Данзанов, Г. С. Цыренов гэгшэд социалис мүрысөөндэ ходо шалгаржа ябадаг зон юм.

Мүнөө үедэ комсомолшууд болон залуушуулай эрхимүүдыень партида абахые оролдодог болообди. Энэ талаар баһал горитой хүдэлмэри ябуулагдана.

1972 ондо партиин гэшүүндэ кандидадуудай 55 процентнь комсомолшууд, залуушуул байһан һаа, 1974 ондо 74 процентдэ хүрөө. Тиихэдээ комсомолой эхин организацинуудай секретарьнарай дунда коммунистнуудай тоо эрид дээшэлээ гэжэ тэмдэглэлтэй.

Иигэжэ комсомолые ударидаха үүргэеэ улам һайнаар, үрэ ехэтэйгээр дүүргэдэг болохын тулада ехэ юумэн хэгдэнэ. Энэ талаар хүдэлмэреэ ябуулһан зандаабди.

Коммунистнуудай үсөөнөөр ажалладаг ажахын һалбаринуудай ажалшадай дунда ехэ ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулжа, партида шэнэ гэшүүдые абаха тон шухала юм. Юуб гэхэдэ, коммунистнууд габшагай ажалай үльгэр жэшээ харуулна, нүхэдтөө һайн нүлөө үзүүлнэ ха юм.

1974 оной дүнгөөр социалис мүрысөөндэ илаһанда тоологдоһон 16 коллективэй 10-ыень коммунистнууд толгойлдог байгаа. Эдэнэрэй дунда һү һаалиин фермэнүүдые даагшанар С. Д. Дашиева (Хамниин совхоз), Долгоров (СССР-эй 50 жэлэй ойн нэрэмжэтэ совхоз), Енгорбойн совхозой лугомелиоративна отрядые даагша Г. У. Дашеев болон бусадые нэрлэмээр.

Гэхэтэй хамта партида шэнээр абтаһан хүниие хүмүүжүүлхэ хүдэлмэри тон ехэ удха шанартай. Манай районно партийна организацида партиин 171 кандидат бии. Партийна эхин организацинуудта эдэнэртэ горитой анхарал хандуулагдадаг болонхой.

Залуу коммунистын ямараар ажалладаг байһаниие ходо шалгажа, политическэ, профессиональна мэдэсэеэ дээшэлүүлхэдэнь туһалдаг. Гадна эдэнэрэй тоосоое шагнаха хэрэг хаа хаанагүй гуримшанхай. Мүн Уставай эрилтэнүүдые дүүргэхэ тухай хөөрэлдөөнүүдые хүн бүхэнтэй үнгэргэжэ, нэгэ хэды болоод лэ энээн тушаа һануулжа байхада, тон туһатай. Нүхэдэйнгөө, коллективэйнгээ урда харюусалгатай байһанаа һайн ойлгоходоо залуу коммунист журамтай, эдэбхитэй болохо байһаниинь дамжаггүй.

Энэ хэрэг райкомой анхаралһаа алдагданагүй. Эндэ залуу коммунист бүхэниие бүридхэлдөө абажа, хэнэй хаана, юу хэжэ байһан тухай мэдээнүүдые эхин организацинуудһаа ходо суглуулжа байдагбди. Тиигэжэ залуу коммунист бүхэн манай харааһаа алдагданагүй. Тиимэһээ кандидадууд болзор соогоо гэшүүд болоно.

Бүхы залуу коммунистнууд партийна даабаритай, олонхинь партийна гэгээрэлэй системын семинарнуудта ябалсана, һургуулинуудта, һурана, 33 хүн институт, техникумүүдтэ, үдэшын һургуулинуудта, заочноор ном үзэнэ.

30 гаран хүн комсомолой хүтэлбэрилхы тушаалнуудта, 24 хүн партийна эхин организацинуудай секретарьнараар һунгагданхай, 20 хүн нютагай Соведүүдэй депутадууд.

Иигэжэ партида абахынгаа урда, абаһанайнгаа һүүлдэ залуу коммунистнуудай дунда хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие эмхитэйгээр, һайнаар ябуулхада алишье талаһаа туһатай.

И. ГРИГОРЬЕВ,
КПСС-эй Захааминай райкомой эмхидхэлэй таһагые даагша.

УРГАН ХҮГЖЭНЭ КОЛХОЗНА

Арадай ажахын эгээл хүшэр хүндэ һалбаринуудай нэгэн болохо хүдөө ажахые саашадань улам хүгжөөхэ тон зүб хараа шугамые тодорхойлһон КПСС-эй ЦК-гай мартын (1965 он) Пленумэй болоһоор 10 жэлэй ойе манай колхозой малшад, тариашад ажалай эрхим амжалтаар угтаба. Юуб гэхэдэ, энэ хугасаа соо ажахымнай гол фонд 3,2 дахин нэмээ гэхэ гү, али аяар 5,1 миллион түхэригтэ хүргэгдэһэн байна. Тиихэдэ хүдөө ажахыда зорюулагдаһан үйлэдбэриин жаса 3,1 дахин дээшэлһэн юм. Мүн хүдөө ажахые хүгжөөлгэдэ һомологдоһон мүнгэ зөөри 250 мянган түхэригһөө 625 мянган түхэриг хүрэтэрөө нэмээ. Тэрэшэлэн энэ хугасаа соо ажахымнай хүсэтэ машина, техникээр хүсэд зэбсэгжэжэ, бүхы олзо доходнай һүүлэй юһэн жэлэй туршада 600 мянган түхэригһөө 1 миллион 554 мянган түхэриг хүрэтэр дээшэлһэн байна гэхэ гү, али экономикомнай һайнаар бэхижээ. Саашань жэшээлэн хэлэхэдэ, 1966 онһоо 1974 он болотор үхэр малаймнай тоо толгой 30 процентээр, тэрэ тоодо үнеэд — 50 процентээр, хонин — 38 процентээр, гахай 17 дахин олошороо. Эды олон һүрэг малайнгаа ашаг шэмые эрид нэмээхын тула гансашье үүлтэрыень һайжаруулха хүдэлмэри үргэнөөр ябуулаа бэшэ, мүн шэмэтэ үбһэ тэжээлээр хүсэд хангахын тула горитой ажал хэгдээ. Тусхайлан хэлэбэл, 1966—1967 онуудта һөөг бургааһанда, дошо болдогто дарагдаһан, 300 гектар газар үндэһөөрнь һайжаруулжа, шэмэтэ ногооной үрэһэ тариһанай ашаар ниитынгээ адууһа малда үбһэ ехээр абадаг болообди. Мүн уһалагдадаг газарай үрэжэл урдынхиһаа жэшээлэшэгүй һайжаруулагдаа гэхэ гү, али һүүлэй гурбан жэлэй туршада колхоздомнай герасимовска 7 участок байгуулагдажа, нёдондо тэрэ сабшалангһаа гектарай 23,2 центнер үбһэ хуряажа абаһан байна.

Имэ ажалай үргэнөөр ябуулагдаһан дээрэһээ ниитымнай адууһа малай ашаг шэмэ горитойгоор дээшэлээ. Жэшээлбэл, 1966 ондо манай колхоз бүхыдөө 9.178 центнер һү һааһан байбал, 1974 ондо 15.522 центнер абаһан юм. Мүн гүрэндэ һү, мяха, нооһо худалдаха хэмжээн энэ үе соо горитой ехээр нэмээ.

Гэхэтэй хамта, аймагай зарим колхоз, совхозуудай гүрэндэ мяха тушааха түсэбөө гол түлэб үмсэһөө мал худалдан абажа дүүргэдэг һаань, манай ажахы һүүлэй 6 жэлэй туршада хараалагдаһан даабаряа имаггал гүүртэ, фермэ болон отарануудта үсхэбэрилэгдэдэг хонин, үхэрнүүдээ һайса таргалуулан тушааһандаа сүм бэелүүлдэг болонхой.

Колхозой экономикын хүгжэн бэхижэһэнэй ашаар һүүлэй үедэ үйлэдбэриин, культурно-ажаһуудалай гол шухала барилга эрхилхэ арга олгогдожо колхознигуудай эрилтэнүүд дүүрэнээр хангагдадаг болоо. Үнгэрһэн 10 жэлэй туршада колхоздомнай 800 үнеэдэй багтаамжатай хоёр томо комплекс, 100 эхэ гахайн байха фермэ, тарианай оньһожоруулагдаһан тоог, машина, техникэ хадагалха хашаа, 500 тонно овощ хадагалха склад шэнээр баригдажа, ашаглагдаа. Мүн 200 үнеэнэй бэлшээ һайжаруулагдаһан бэлшээри байгуулагдаба. Мүнөө баригдажа байһан 400 үнеэнэй байха томо комплекс һаядаа ашаглагдахаар дүтэлэнхэй. Нүдэлшэ гэжэ газарта 640 гектарта олон жэлэй һайжаруулагдаһан бэлшээри баһал бэлэн боложо байна.

Тиихэдэ һүүлэй хэдэн жэлдэ ажахымнай харьяата нютагуудта байрын 100 гаран гэр баригдажа, 50 гэр шэнэдхэн заһабарилагдаа. Хүдөөгэй клуб шэнээр бодхоогдожо, бүхы байрын гэрнүүд, малай фермэ, гүүртэнүүд зайн галаар хангагдаа. Байгша ондо 140 үхибүүнэй багтаамжатай комбинадай барилга дүүргэгдэжэ, Ягодна тосхондо эхин һургуулиин байшан, колхозой түб һуурида һуралсалай корпус, интернат һургуули бодхоогдохоор хараалагдана.

Колхозой Уставай бүхы дүримүүдые наринаар сахиһанай ашаар гансашье ажахымнай экономико урган хүгжөө бэшэ, мүн колхознигууд ажахын үйлэдбэри хүтэлбэрилхэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг болоо. Мүнөө үедэ колхоздомнай дээдэ ба дунда һургуулитай 30 мэргэжэлтэ хүтэлбэрилхы тушаалда ажаллана. Һүүлэй үедэ залуу мэргэжэлтэд даалгагдаһан ажалдаа харюусалгатайгаар хандажа, хүн зоной дунда хүндэтэй болоһондоо хүтэлбэрилхы дээдэ тушаалда слоор дэбжүүлэгдэдэг болоо. Тусхайлан хэлэбэл, урдандаа ажахымнай ахамад инженерээр ажаллаһан, заочноор аспирантурада һурадаг А. Н. Цыденов тээмэндэ колхозой түрүүлэгшээр һунгагдаа. Тиихэдэ ахамад зоотехник байһан М. Д. Данзанов хүдөө ажахын институтда заочноор һуража, амжалтатайгаар түгэсхэһэнэй һүүлээр колхозой түрүүлэгшын орлогшоор томилогдоо. Мүн ажахымнай дунда шатын хүтэлбэрилэгшэд Ц. Цыретарова, И. Афанасьев, С. Раднажапов гэгшэд малшад, механизатор, барилгашадайнгаа ажалые тон зүбөөр эмхидхэжэ шададаг болонхой.

Колхозой правлени табан жэлэй, мүн жэлэй түсэб зохёохо хэрэгтэ тон наринаар хандадаг байна. Тэрэшэлэн отделенинүүдэй түсэб, даабаринуудые зохёон табихадаа бүхы арга боломжонуудыень хараадаа абадаг байха юм. Харин отделенинүүдтэ үйлэдбэриин бригадануудай саашанхи түсэб хараалхадаа заабол моральна болон материальна урмашуулгын хэмжээнүүдые баһал зохёолсодог байна.

Правлениин гол анхаралда илангаяа колхозой хүгжэлтын холын хараата түсэбэй дүүргэлтэ, газараа аша үрэ ехэтэйгээр элдүүрилхэ, бүхы ажалаа түгэс оньһожоруулха, һалбаринуудаа томодхохо, тусхай шэглэлтэй болгохо асуудалнууд табигдадаг. Эдэ бүхы шиидхэгдэхэ асуудал, зорилгонуудынь колхознигуудай хамтын суглаануудта, мэргэжэлтэдэй зүблөөндэ зүбшэн хэлсэгдэнэ. Тиигээд һүүлээрнь бии байгаа арга боломжонуудтайгаа зохилдуулан бэелүүлжэ захалдаг байна.

Саашадаа ажахынгаа һалбари бүхэниие эрид хүгжөөхын тула ажахын тоосооной оньһожоруулагдамал звенонуудые эмхидхэхэдэ һайн ха гэжэ һананаб. Эндэ илангаяа тракторно-тариян ажалай.хэни үсхэбэрилгын бригадануудые нимэ гуримда оруул-

Римма Пелко республикын ой модоной ажахынуудта хори гаран жэлэй туршада ажаллажа, ехэ дүй дүдшэлтэй болонхой. Мүнөө Римма Пелко Хүрбын ой модоной ажахыда модо тушаан абагшаар ажаллана. Манай штатнабэшэ фотокорреспондент Ф. Сорокиной буулгаһан зураг дээрэ Римма Пелко гэгшын (зүүн гарһаа) залуу хүдэлмэрилэгшэ Людмила Вахрушеватай хөөрэлдэжэ байһыень харанат.

УРГАСЫН ДАЙСАНТАЙ ЭРИД ТЭМСЭХЭ

1. ТАРИЛГЫН УРДА ТЭЭ

Орооһо тарянай, овощой, хартаабхын болон тэжээлэй ургамалнуудай тогтууритай баян ургаса хуряаха гэбэл, гансашье газараа һайнаар элдүүрилжэ, тарилгаа саг болзортонь, ушжагайрууланггүй үнгэргэхэ бэшэ, мүн бог буртаг үбһыень дары усадхаха болоно. Юуб гэхэдэ, ургамал хамгаалха Бүхэсоюзна институдай һүүлэй жэлнүүдтэ хэһэн шэнжэлгэнүүдэй дүнгүүдые согсолон харахада, орон доторнай бог буртаг үбһэнһөө боложо, гектарай 2—2,5 центнер тариан, 5 центнер кукуруза, 30 центнер саахарай свёкло дутуу абтана гэхэ гү, али ургасань 20—25 процентээр доошолно гээшэ. Тиимэһээ бог буртаг үбһэ үгы хэхэ хүдэлмэри мүнөө үедэ тарияашан, механизатор бүхэнэй гол шухала зорилго болоно.

Һүүлэй арбан жэлэй туршада хэгдэһэн шэнжэлгын дүнгүүдые согсолон харахада, республикымнай ажахынуудай поли дээрэ 60 янзын бог буртаг ногоон ургадаг байна. Тэрэнэй оройдоол 25-ниинь ургасада горитой хохидол ушаруулна. Тиимэһээ имэ бог буртаг үбһэ дары усадхахын түлөө паараа һайнаар, агротехническэ заабариин ёһоор сэбэр байлгаха зэргэтэй. Энэ хүдэлмэриин харюусалгатайгаар ябуулагдахада тариалан дээрэ бог буртаг үбһэн багаар ургаха, үрэһэниинь үндэһөөрөө хосорхо байна бшуу.

Республикын хүдөө ажахын туршалгын станцида, мүн хүдөө ажахын институдай туршалгын поли дээрэ хэгдэһэн шэнжэлгэнүүдэй дүнгүүдые харахада, май һарада предплужнигтай плугаар 20—22 сантиметр гүнзэгыгөөр хахалагдаһан, хоёр-гурба дахин культиваци хэгдэһэн, хоёрдохёо август һарада дахяад элдүүрилэгдэжэ бэлдэгдэһэн сэбэр паар зарим тэды дутагдалтай байһаниинь элирүүлэгдээ. Нэгэдэхеэр, хабартаа газарай хүрьһэнэй һаял гэдэжэ байха үедэ гү, али 10 сантиметр гүнзэгыгөөр гэдээд байхадань имэ паар һайнаар элдүүрилэгдэнэгүй, Ургаса хуряалгын урда тээ, мүн һүүлдэнь бог буртаг үбһэнэй эдеэшэһэн үрэһэн поли дээрэ ехээр унанхай байдаг гээшэ. Теэд энэнь хожомоо газараа хахалхадань доро гүнзэгыдэ булагдажа, үндэһөөрөө хосорногүй. Хоёрдохёор, хахалһанай удаа 2—3 дахин культиваци хэхэдээ һаял ургажа захалһан гэхэ гү, али 10—12 сантиметр гүнзэгыһөө бултайһан бог буртаг үбһэн үгы хэгдэнэ. Гэбэшье һүүлдэ хоёрдохёо хахалхадань урид доро булагдаһан бог буртаг үбһэнэй үшөө хосороодүй үрэһэн дахяад дээрэ гаргагдана. Тиигэжэ ерэхэ хабартаа баһал ургажа бултайна. Имэ паар дээрэ хэгдэһэн тарилгын бог буртаг үбһэн урдандаа хахалагдаагүй полидо орходоо 1,2—2 дахин ехэ байдаг. Тиимэһээ бог буртаг ногоонһоо сэбэрлэгдэһэн паараа тэрэл хэбээрнь үлөөхэ гэбэл, хоёрдохи хахалалгадаа хүрьһэ урбуулхагүй «КПГ-250» түхэлэй плуг хэрэглэбэл, һайн ха гэжэ һанагдана.

Үнгэрһэн гурбан жэлэй туршада хэгдэһэн шэнжэлгын дүнгүүдые согсолон харахада, зундаа бэлдэгдэһэн паараа һайнаар элдүүрилхэдэ ашагтай байһаниинь элирүүлэгдээ. Тодорхойлон хэлэбэл, имэ паарта бог буртаг үбһэнэй үрэһэн 60 гаран процентээр үгы хэгдэдэг байна. Зунай паар дээрэ таригдаһан ургаса хоёр дахин хахалагдаһанда орходоо бог үбһэндэ багаар дарагдана.

Саашань хэлэхэдэ, буртаг үбһэнтэй эрид тэмсэхын тула тарилгын урда тээ газараа заабол һайнаар элдүүрилхэ хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, хабар тарилгын эхилтэр урид бэлдэгдэһэн паар соо буртаг үбһэн үндэһэлжэ үрдинхэн байдаг. Тиимэһээ тарихынгаа урда тээ заатагүй һайнаар культиваци хэхэ шухала. Зүгөөр энэ хүдэлмэриие ажахынуудай зарим мэргэжэлтэд тоодоггүй байха юм. Ушар нимэһээ, тэдэ мэргэжэлтэд хабартаа тарилгын эхилтэр буртаг үбһэн ургажа үрдидэггүй, тиимэһээ үлүү ажал хэжэ, ехэ гаргаша хэһэнэй хэрэггүй гэжэ мэдүүлдэг байха юм. Энэнь тон буруу гээшэ.

Хабартаа тарилгын урда тээ газараа заабол үргэн налуу һэрбээтэй культиватораар 7—8 сантиметр гүнзэгыгөөр элдүүрилбэл, зохид байдаг. Энээнһээ гүнзэгыгөөр культиваци хэхэдэ буртаг үбһэн ургажа элбэгжэдэг. Гадна доро, гүнзэгыдэ таригдаһан үрэһэн муугаар ургадаг гэхэ гү, али үндэһэлшэхэ үедэнь шииг нойтониинь таһалдана гээшэ.

Ган гасуур жэлдэ тарилгын урда тээ газар элдүүрилхэ хүдэлмэреэ комплексно аргаар үнгэргэбэл, таарамжатай байдаг. Тиихэдээ культиваци хэхэдээ заабол катогоор жэгдэлхэ хэрэгтэй. Хоёрдохёор, культиваци тарилга хоёроо хоорондонь ехээр таһалдуулхагүйе оролдохо болоно. Ушар нимэһээ, үни унжагайруулбал, газарай шииг түргэн хаташадаг, бог үбһэн ехээр ургажа захалдаг байха юм. Заримдаа ажахынууд хүрьһэнэй шииг алдагдахань гэжэ айгаад, тарилгын урда тээхи культиваци хэдэггүй гэхэ гү, али агротехническэ заабаринуудые бүдүүлигээр хазагайруулна. Хэрбээ культиваци хэһэнэй һүүлээр газараа катогоор һайса жэгдэлээд, тарилгаяа түргэн үнгэргэхэдэ бог үбһэн үгы хэгдэжэ, тарянай ургаса гектарай 2 центнерээр нэмэнэ.

Бог үбһэнэй үндэһэ үгы хэхын тула хабарай тарилгын урда тээ газараа заабол хүрьһыень урбуулха плугаар хахалдаг заншалтай юм. Теэд энэмнай балайшье туһа хүргэдэггүй гэжэ һүүлэй шэнжэлгэнүүд харуулаа. Юуб гэхэдэ, паараа хабартаа дахяад хахалхада бог буртаг үбһэн улам элбэгжэдэг, хүрьһэнэй шииг нойтониинь хатадаг ба таригдаһан ургасын ургаха гурим алдагдадаг байха юм. Тиимэһээ имэ плугаар гол түлэб муугаар элдүүрилэгдэһэн, наг шэбхэ гаргагдаһан, минеральна үтэгжүүлгэ оруулагдаһан гү, али пропашной ургамалай таригдаха газар хахалха хэрэгтэй.

Нютагайнгаа байгаалиин, сагай уларилай эрхэ байдалые хараадаа абан, тарилгын урда тээхи газар элдүүрилхэ хүдэлмэреэ аша үрэ ехэтэйгээр ябуулхада һайн. Жэшээлбэл, хабартаа паараа урбуулжа хахалхын орондо культиваци хэбэл, гансашье хүрьһэнэй дээдэ талын буртаг ногоон үгы хэгдэнэ бэшэ, мүн шииг нойтыень ехээр хатаахагүй байна. Тиимэһээ ажахынуудай мэргэжэлтэ бүхэн бог үбһэнтэй тэмсэхэ, газараа тарилгада бэлдэхэ хүдэлмэреэ өөһэдөө тааруулан үнгэргэхэ зэргэтэй.

Хоёрдохёор, тарилгаяа агротехническэ эгээл һайн хаһа сагта, түргэн болзорто хэхэдэ буртаг үбһэн ургажа үрдидэггүй, хосордог байна.

Хабартаа, тарилгын һүүлээр ургасаяа «ногоон дайсадһаа» хамгаалхын тула мүн лэ ехэ хүдэлмэри ябуулагдаха зэргэтэй. Тиихэдээ үшөө бултайжа захалаагүйдэнь борнойлжо, ургажа байхадань самолёдоор гү, али тракторта тодхогдоһон тусхай түхеэрэлгээр гербицид сасаха болоно. Эдэ бүгэдэ ажалаа саг болзортонь эмхитэйгээр ябуулхада гансашье бог үбһэн усадхагдаха бэшэ, мүн ургасаншье эрид дээшэлхэ байна бшуу. Ушарынь хадаа бог буртаг үбһэн орооһото ургамалтай адли шахуу бултайдаг гээшэ. Тиимэһээ энээниие эхиндэнь борнойлжо усадхахада бэлэн, хойшодоо айлтагүй байдаг, «ногоон дайсанай» 60 процентнь хосорхо байна бшуу.

А. ФИЛАТОВ,
хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат.

СОВЕТ ОРОН:

БАЯН УРГАСЫН ЭШЭ ҮНДЭҺЭН

БАРНАУЛ. (ТАСС-ай корр. Н. Карасев). Алтайн свёклошодой хабарай суглаан эндэ болобо. Түсэбтэ юһэдэхи табан жэлэй түгэсхэхы жэлдэ үндэр баян ургаса абаха зорилго ажахынуудай звеное даагшад, агрономууд, хүтэлбэрилэгшэд зүбшэн хэлсээ. Энэ жэлдэ 62 мянган гектарта свекло һуулгагдаха юм. Эндэхи тариашад үндэр баян ургаса хангажа, 730 мянган тонноһоо бага бэшэ свёкло гүрэндэ худалдахын тула шармайн оролдожо байна.

НЭРЫЕНЬ ҺИИЛЭҺЭН «КОЛОСУУД»

ТАГАНРОГ. (ТАСС-ай корр.). Нёдондо жэлэй ургаса хуряалгаар шалгарһан Доной эрхим түрүү 27 механизаторто зорюулагдажа бүтээгдэһэн «Колос» түхэлэй комбайнуудые Таганрогой комбайнай заводой машина бүтээгшэд баярай оршон байдалда эдэнэртэ барюулба. Механизаторнууд: Социалис Ажалай Геройнууд Н. В. Бочкарёв, А. Т. Лилейченко, В. Е. Рыбальченко болон бусад нэрыень һиилэһэн машинануудые абаа.

ТАРИЛГАДА БЭЛДЭНЭ

АЛМА-АТА (ТАСС-ай корр. В. Ганжа). Сырдарьягай адагтахи оазисуудые элдүүрилдэг механизаторнууд барайгар тарихаар бэлдэжэ байна.

Казахстанай урда хубида 117 мянган гектар гэхэ гү, али нёдондо жэлэйхиһээ 5 мянга гаран гектараар ехэ талмай дээрэ үндэр баян ургаса үгэдэг хүрпээтэ ургамалнууд таригдахаар хараалагдана.

ҺАЙРАМАЙ ГАРАХЫЕ ХҮЛЕЭНГҮЙ

КЫЗЫЛ. (ТАСС-ай корр. В. Жиляков). Тувадахи эгээн ехэ—Барлыкска уһалууриин каналаар урдынхиһаа 17—20 үдэрөөр урид уһан урадхуулагдаба. 10 мянган гектар газар һайрамай уһаар ундалуулагдаа. Энэ жэлдэ механизаторнууд соолто сооложо, һубаг татаад, тариалангаа уһалба.

МҮРЭН ХАДА ӨӨДЭ УРАДХУУЛАГДАА

КАНИБАДАМ (Таджигай ССР). (ТАСС-ай корр. Л. Фрейдкин). Таджикистанай хойто хубидахи Махрамска электрическэ бүлүүрэй станциин түрүүшын ээлжээе гүрэнэй комисси ашаглалгада тушаан абаба. «Ленинабадводстрой» трестын гидро-барилгашад Кайраккумска сөөрэмэй зүүн бэедэ тэрэниие баряа.

ТОКТОГУЛЬСКА ГЭС-эй ХОЁРДОХИ АГРЕГАТ

КАРА-КУЛЬ. (Киргизэй ССР). (ТАСС-ай корр. Е. Ивакин). Токтогульска ГЭС-эй хоёрдохи гидротурбина ашаглалгада оруулагдажа, түрүүшынгээ миллион киловатт-час электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилбэ. Габшагай барилгын коллектив түсэбтэ табан жэлэй түгэсхэхы жэлдэ Токтогульска ГЭС-эй бүхы дүрбэн турбиные ашаглалгада оруулхаар шиидэв.

ЛВРЗ-гэй аппаратна цехэй приборнуудые заһабарилдаг участогта Валентин Антонович Каток 1933 онһоо хүдэлдэг юм. Дайнай ба ажалай ветеран, коммунис ажалай ударнигай үбсүүе дүрбэн медаль, Улаан Тугай орден гоёоно.
С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ЗУУТАНАЙ ТООДО ОРОБО

Хүрбэ голой баруун бэедэхи Һальхай гэжэ газарта Хүрбын совхозой эхэ хониной отара байрланхай юм. Хонишод коммунист Р. Нурмахметов комсомолец Б. Барбаев гэгшэд эндэ хүдэлнэ.

Нүхэр Нурмахметов хонишоноор хүдэлжэ эхилһээр үнихэнэй, ажалай дүй дүршэлөөр баян болонхой юм. Хонишон социалис мүрысөөндэ жэл бүри эрхим дүн туйладаг байна. Жэшээлхэдэ, үнгэрэгшэ жэлдэ зуун эхэ хонин бүриһөө 102 хурьга абаһан, хонин бүриһөө 3,2 килограмм нооһо хайшалһан байха юм. Мүнөө тэрэ хонин бүхэнһөө хурьга абажа, зуутанай тоодо оробо.

Б. Барбаев хонишоноор табадахи жэлээ хүдэлнэ. Залуу хонишоной ажал хэрэг баһал урагшатай һайн ябажа байнхай. Тэрэ зуун эхэ хонин бүхэнһөө дунда зэргээр 96 хурьга абаад, гарзагүйгөөр түлжүүлнэ. Түл абалга мүнөө дүүрэхэ дүтэлөө. 10-дахи класс дүүргэһэн комсомол Галдан Цыренов хурьгашанаар хүдэлнэ.

Һальхайн хонишод энэ жэлдэ үбһэ тэжээлээр хэдышье хомор байгаа һаа, тэрээнээ гамтайгаар гаргашалжа, хабарай хохи сагые һайнаар үнгэргэжэ байна. Хони, хурьгадынь хүсэ шадалаар яһала һайн.

Ц-Х. ГОМБОДОРЖИЕВА.
Хоринн аймагай.
Хүрбын совхоз.

БУРЯАД СОВЕТ ЛИТЕРАТУРЫН ҮНДЭҺЭ ҺУУРИ ТАБИГШАДАЙ НЭГЭН

БЭЛИГ ЕХЭТЭЙ УРАН ЗОХЕОЛШО

ряадай элитэ зохёолшо жап Дондупович Дон- хадаа олониитын дун- Дон» гэһэн нюуса нэ- алдаршаһан байгаа.

5 оной апрель һарын үдэр Бэшүүрэй айма- онгууд сомоной Аяга а байһан Будын Дон- гэжэ айлайда түрүү- хүбүүн түрэжэ, эхэ хёроо баясуулба. Тэрэ дэ Цыденжап гэжэ эбэ.

1 оной намар зургаа- үүгээ шэрээд, эсэгэнь ын һургуули ошобо. отын һургуули» гээ- 1890-ээд ондо Ново- ско гэжэ ород дерев- тогтоһон, буряад үхи- һургадаг хоёр (5 жэ- училищи һэн. 1916 абар тэрэ училищияа атайгаар дүүргэбэ. багшануудынь «үшөө һураха ёһотойш» эжэ захиба, өөрөөшье раха дуратай байгаа. талаан буруулан гэхэ- эсэгэнь хадхаляатажа бэ. Үлбэр бэетэй эхэ, аахан дүүнэр, үбшэн — һурахамни гэжэ һа- ше аргагүй ушар то- бо.

һээ хойшо арбан хоёр- денжап бүлынгөө ур- раха бүһэтэй хүн бо- бүхы ажалаа, бүхы газар хахалха, үбһэ түлеэ асархаһаа таряа талхаяа Пет- завод абаашажа ху- хүрэтэр бүтээдэг

ше ном үзэхэ унша- тэрээндэ ехэ бай- Нютагайнгаа номшо уншадаг монгол но- барагсаан шахуу ун- «Аржа Буржа хаанай «Сагаан лиховын «Саран хүхын туу- гэсэрэй туужа», «Үль- далай», «Шэдитэ «Милын намтар», Хабитуевай бэшэһэн уряадай угай бэшэг, тобшо» гэхэ мэтэ но- уншажа, үбэлэй һу- һада ушаагай амһарта шаран шаран һуугша

оной январь һара соо Амагаланта гэжэ нютагта Бодонгууд сомоной хамтын суглаан болоно, нютагайнь зон Цыденжабые сомоной ревкомой гэшүүнээр һунгаба. Энэ сагһаа эхилжэ, үгытэй буряадай хүбүүн коммунис партиин үргэмжөөр олониитын хэрэгэй түлөө оролдохо үргэн харгы дээрэ гараа һэн.

1922 ондо Бодонгууд сомоной гэшүүн болгон дэбжүүлэгдэбэ. Сомоной гэшүүнээр байхадаа, үгытэй зоной ажал тэдхэхэ нүхэсэл эмхидхэлсэбэ, газар уһанай хубаари гэхэ мэтэ ажалнуудта эдэбхитэйгээр хандаба. 1923 ондо ленинскэ комсомолой гэшүүн болоод, нютаг дээрээ комсомолой эмхи тогтоожо, тэрэнэй секретаряар һунгагдаба.

1924 оной октябрь һара соо Гушадай хушуунай гүйсэдхэхэ комитедэй президиумэй гэшүүнээр һунгагдаад, хушуунай түрүүлэгшын орлогшоор гурбан жэл соо хүдэлбэ. Энэ тушаалда байха зуураа, Ц. Д. Дондубон коммунис партиин нангин шугам баримталһан үнэхөөрөө һайн эрхилэгшэ болоно ябаһанаа нэгэтэ бэшэ гэршэлбэ. 1925 ондо партиин гэшүүн болобо.

Хүдөө нютагуудаар совет ёһоной шэнэ байдал байгуулхын ,нэбтэрүүлхын түлөө шармайн оролдожо, унаһан малгайгаа абаха сүлөөгүй ябаха зуураа, 1925 онһоо эхилжэ, Ц. Дон «Бурят-Монголой үнэн», «Залуу Малшан» газетэнүүдтэ элдэб янзын богонихонуудаад, «бид» гэмэ мэдээсэл, статьянуудые хэблэдэг болоһон байгаа. Эдэ ялас гэһэн заахан бэшэлгэнүүдээрээ «юумэ бэшэхэ талаараа ехэ боломжотой хүн» гэжэ хараада абтаа һэн ха.

Уданшьегүй, 1928 оной август һара соо партиин обкомой дуудалгаар Улаан-Үдэ ерэжэ, «Бурят-Монголой үнэн» газетын хүдэлмэришэн болобо. Түрүүн эндэ секретаряар, удаань хүдөө ажахын таһагые даагшаар, редакторай орлогшоор ажаллаба. 1930 оной ноябрьһаа «Бурят-Монголой үнэн» газетын харюусалгата редактораар баталагдаба.

1930 ондо «Тэмсэлэй шэмэг» журналда «Шуһата хюдалга» гэһэн Ц. Доной түрүүшын рассказ хэблэгдэбэ. Энээн соогоо автор граждан дайнай үедэ сагаантанай гаргаһан жэгшүүритэ аяг ааша элирүүлхэ, арадай баатар партизануудай сухаришагүй шэн зоригые харуулха гэжэ оролдоһон байгаа. Теэд энэ рассказынь уран һайхан хэлбэриингээ талаар тухандаа тулажа шадаагүй, түрүүшын туршалга болоод лэ үлэшоо һэн.

Энээнэй удаа, 1931 ондо гараһан «Хэрэг бүтэбэ» гэжэ хоёрдохи рассказ соогоо Ц. Дон өөрынгөө һайн мэдэхэ юумэн тухай — түрүүшын коммунын бии болоһон тухай бэшэжэ, уран шадабариингаа дээшэлжэ ябаһанине харуулаа.

Энэ рассказаа дууһан сасуу, тэрэнэйнгээ гол удхыень үргэлжэлүүлэн, «Раднын алдуу» гэжэ гурбадахи рассказаа Ц. Дон бэшэжэ захалба. Теэд тэрээн дээрэ хүдэлһөөр, бэшэһээр байтарнь анханайнь һанал түсэб үргэдэжэ, элдэбын олон үйлэ, ушар баримтанууд нэмэгдэжэ, пейзажна болон портретнэ зурагууд олошоржо, ябаһаар ябатараа олон нюурнууд орожо, тэрэнь рассказай хэб хэмжүүрһээ һураггүй үнгэржэ, повесть тээшээ эрид дүтэлөө һэн. Инмэ түүхэтэйгээр буряад арадай түрүүшын ехэ зохёол — повесть «Хиртэһэн һара» — 1932 ондо түрэжэ, арадайнгаа дунда суурхаа юм.

Энэ повесть соогоо автор түрүүшын коммунын байдалые — юрэнхы дээрэнь харуулаа бэшэ, харуулха гэжэ оролдоошьегүй, харин өөрынгөө анхаралые «ямар бэрхэшээлтэй годигор бэдигэр харгыгаар ябажа, дунда шадалтан гээшэ совет үзэлтэй болон сэхэлдээб?» гэһэн асуудалда хандуулна. Энэ асуудалда дүүрэн харюу үгэжэ щадаа гэжэ һанамааршье байна.

«Хиртэһэн һарын» гол геройнь хадаа дунда шадалтай байһан Радна үбгэн болоно. Радна үбгэнэй һанаа сэдьхэлыень шадамараар уудалжа, урбуулжа бүхы нюуса бодолнуудайнь хойноһоо алдадгүйгөөр дахажа, гэтэжэ, тэрэнэй гүнзэгы гэгшын доторой байдалые толотуулан, гэрэлтүүлэн, хүнэй этигэмээр, барижа хаража үзэмөөр шуһатай, мяхатай, амиды хүнэй аржагар образ уран гараар бүтээһэн байна.

Жэл ошохо бүри Ц. Доной албанай хэрэг үргэдэжэ, үлүү ехэ сагыень эзэлдэг болобо. 1933 оной март һара соо БМАССР-эй гэгээрэлэй министр болгогдобо. Гэбэшье литературна хүдэлмэриеэ орхёогүй орхихоошье һанаагүй һэн.

1934 ондо Ц. Доной буряад хэлэн дээрэ оршуулһан Распэ гэжэ зохёолшын «Мюнхаузенай уршагта ябадалнууд» гэжэ ном хэблэгдэн гараба. Энэ жэлэй һүүл багаар Ц. Дон «Бурят-Монголой үнэн» газетэдэ дахин ажаллаба.

1935 ондо Ц. Доной «Брынзын санха» гэжэ хоёрдохи томо зохёол хэблэгдэбэ. Энэ зохёолынь «Хиртэһэн һараһаа» бүри үлүүгээр арадай дунда суурхаа һэн.

«Брынзын санха» гэжэ повесть соо ороһон үйлэ, ушарнууд хадаа «Хиртэһэн һара» соо болоһон үйлэ, ушарнуудай үргэлжэлэл болоно. «Хиртэһэн һара» соо дунда шадалтан колхоздо орожо шиидэнэ, сэхэлдэнэ. Тиихэдэнь «Брынзын санхын» эхинһээ һүүл хүрэтэр хамтын байдалда үнэн сэдьхэлһээ этигэһэн колхозой эдэбхитэнэй, түрүүшүүлэй хамтын байдал бүхэжүүлхын, хүгжөөхын түлөө хэһэн тэмсэл тухай бэшэгдэнэ. Энэ тэмсэлэй ошон дундуур социализм байгуулхаар найдамтай шэнэ хүнүүдэй бии боложо, түрэжэ, олошоржо байһые харуулна.

Уран зохёолнуудые бэшэхынгээ хажуугаар Ц. Дон арадайнгаа баялиг аман зохёолоор ехэ һонирходог байгаа. Тэрэ 1936 ондо хэблэһэн «Үбгэн Жэбжээнэй Мэргэн» гэжэ үльгэр хадаа хэжэ захалһан томохон ажалайнь эхин һэн.

1936 оной эхинһээ 1937 оной сентябриин 15 хүрэтэр Ц. Дон Бурят-Монголой номой хэблэлдэ марксистско-ленинскэ литература оршуулха таһагые даагшаар ажаллаба. Эндэ хүдэлжэ байха үедөө (1937 ондо) колхозно темэ дээрэ бэшэгдэһэн «Лодыриин зүүдэн» гэжэ һүүлшынгээ рассказ хэблэн гаргаба.

1934 онһоо эхилжэ, Улаан-Үдын паровозо-вагонно заводой эхин тогтоһон, һалбарһан тухай томо гэгшын трилоги (гурбан номһоо бүридэһэн томо роман) бэшэхэ гэжэ шиидээд, Ц. Дон үдэр бүхэндэ шахуу ПВЗ ошодог, тэндэһээ хүнүүдые урижа гэртээ асаржа хөөрэлдэдэг болоо һэн ха.

1937 оной сентябриин 15-ай үдэр энэ томо романайнгаа нэгэдэхи номыень дүүргээд байгаа ха. Үшөө бэшэһэн юумэнүүдынь олон һэн гэлсээд, тэдэниинень тодорхойлжо, үгэхэ хүн шухаг байна. Эдэ гар бэшэлгэнүүдэйнь ехэнхи хуби подвал соо байһан аад, 1938 оной Сэлэнгын үертэ абтажа һалашаһан байгаа.

Ц. Доной творческо замые бүхы буряад советскэ литературын хүгжэн урган харгы замһаа һалгаажа бүтэхэгүй. Ц. Дон үндэһэн буяад литературатаяа хамта урган гараһан зохёолшо мүн.

Энээхэн бэшэгшээ дүүргэхэдээ, Ц. Доной нэгэ сэгнэшэгүй үнэтэй талыень тэмдэглэхэ дуран хүрэнэ. Дээрэ дурсагдаһан бүхы зохёолнуудаа тэрэ оройдоо долоон жэлэй турша соо гол хүдэлмэриингөө забһарта һамбаашалан бэшэһэн юм. Энэ үедөө «Бурят-Монголой үнэн» газетын харюусалгата редактораар, гэгээрэлэй министрээр, Бургизай таһагые даагшаар ажаллажа байгаа. Эдэ зохёолнууд гансал үдэшэ, хүдэлмэриин һүүлээр бэшэгдэһэн байха. Ц. Дон «мүнөөдэр бэшэхэ дурам үгы» гэжэ нюргаа үргэлжэрхёод нэгэтэшье ябаагүй, үдэрһөө үдэртэ хатуу түсэбөөр зохёолоо бэшэдэг байгаа. Ц. Дон аргагүй ехэ ажалша хүн байгаа. Энэ талыень зарим манай зохёолшодой залгуулан абаа һаань, таараха һэн.

Буряад арадай үнэн хүбүүн, олониитын, гүрэнэй ажал ябуулагша, бэлиг ехэтэ уран зохёолшо Ц. Дон буряад литературын түүхэдэ онсо һуури эзэлхэл ёһоороо эзэлнэ.

Г. ТУДЕНОВ,
хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй кандидат.

ТЭРЭ ҮЕЫЕ ҺАНАХАДА...

Цыденжап Дондупович Дондубониие 1923 онһоо хойшо мэдэхэ һэм. 1922 ондо ревсомолой (тэрэ үедэ комсомол иимэ нэрэтэй байгаа) путёвкоор Шэтын советскэ-партийна һургуули эльгээгдээ бэлэйб. Гэбэшье һураха арга боломжо олдоогүй. Хүшэр үе байгаа. Сагаантанай үлэгдэлнүүд, бандидууд дээрмэ тонуул хэхэ. Тэдэнтэй тэмсэхын тула бидэ залуушуул ЧОН-ой отрядта ороо һэмди. Багша мэргэжэлтэй Норбо Ринчино гэжэ хүн манай отрядай командир байгаа. Бидэнэр үйлэдбэринүүдые, эмхи зургаануудые дээрмэһээ хамгаалдаг, мүн Бурревкомдо харуулшад байгаабди. Бурревком тэрэ үедэ Шэтэдэ байдаг һэн.

Бурревкомой гэшүүнээр манай нютагай хүн Бадмацыренов хүдэлдэг бэлэй. Тэрэ нэгэтэ намайе дуудажа асараад, Гушадай хушуунай Шэбэртын һургуулида багша болохыем дурадхаба.

Иигэжэ һургуулиин багша болоод байхадаа Цыденжап Дондубонтой танилсаа һэм. Хүхюун зугаатай, энеэдэтэй наадатай нүхэр һэн. Уданшьегүй тэрэ Гушадай хушуунай ревкомой гэшүүн болоо бэлэй.

Тэрэ үедэ энэ нютагта партийна организаци үгы һэн. Бүхы хэмжээ ябуулгануудые комсомолшууд үнгэргэгшэ һэмди. Үзэг мэдэхэгүй ябадалые усадхаха хэрэгтэ эдэбхитэйгээр оролсообди. Бурхангүйшүүлэй бүлгэм эмхидхээ бэлэйбди. Богонихон зүжэгүүдые бэлдэн, хүнүүдтэ харуулдаг байгаабди.

1924 ондо комсомолой эмхи байгуулагдахадань Цыденжап Дондубон секретаряар һунгагдаа һэн. Эмхиин гэшүүд гэхэдэ Чимидцу Дылгыровна Дондубон, Цыпилмэ Жапсвна, Цыденжап Дондубон ба би гэгшэд бэлэйбди.

Мүнөө үедэ Ц. Доной зохёолнуудые уншахадаа комсомол залуу наһанайнгаа һайн нүхэрые һанан һанан байдагби.

Д. МУНКОЕВ.

«ХИРТЭҺЭН ҺАРАҺАА» ЭХИТЭЙ

Дунда һургуулида һуража байхадаа, буряад литератураар юундэшьеб даа Ц. Доной зохёолнуудтай танилсадаггүй һэмди. Сэхыень хэлэхэдэ, манай үндэһэн литературада тиимэ уран зохёолшо бии юм гэжэ мэдэхэгүй ябааб.

Арбан табаад жэлэй урда һэн ха. Нэгэтэ зун Улаан-Үдэ ерэжэ, номой магазинда оробоб. Буряад зохёолшодой номуудые абаха һанаатай хаража байтараа, сэнхир хүхэ гадартай ном абажа. Ц. Дон гэжэ авторые анха түрүүшынхеэ уншабаб. Залуу зохёолшоной ном гэжэ һанаа һэм. Теэд «Хиртэһэн һара». «Брынзын санха» гэжэ туужануудыень һалан һандангүй, уншажа иимэ томо жанрай зохёолой аяар гушаад онуудта бэшэгдэһые гайхаа бэлэйб. Гайхахаһаа гадна бүхы сэдьхэлһээ баясаһан, омогорхоһон байнаб.

Гушаад онуудта хамтын ажахы байгуулһан айхабтар ехэ удха шанартай үйлэ, хэрэгүүдые, мүн ангиин тэмсэл харуулһан номууд ород совет зохёолдо олон гээшэ һааб даа. Олонхинтойнь танилсаһан байнабди. Тиихэдэ М. А. Шолоховой «Шэнэ газар хахалалга» гэжэ романиие һайн мэдэнэбди. Харин манай Ц. Дон тэрэ байдал тухай 1931 ондо «Хиртэһэн һара» гэжэ туужа бэшээд, 1932 ондо ном болгуулжа гаргуулһан байна бшуу. Тэрэ сагай халуун мүрөөр нилээд хурсахан зохёол бэшэжэ, ангиин дайсадай хэрзэгы муухай аашые, мэхэ гохые элирүүлхэ талаар ехэ юумэ хэһэн байна. «Брынзын санха» гэжэ туужаяа мүн баһа энэ байдалда зорюулжа, социалис реализмын ёһо гуримда үнэн сэхэ байһанаа харуулһан юм.

Совет буряад уран зохёолой томо жанр гэхэ гү, али роман, туужа гэхэ мэтын зохёолнуудай хүгжэлтэ Ц. Доной «Хиртэһэн һараһаа» эхитэй гэжэ хэлэхэдэ алдуу болохогүй. Тиигээд ерэхэлээрээ. Ц. Дон буряад романай эхи табигша болоно ха юм.

Бэлигтэй зохёолшоной бүхы бүтээлнүүдые ханамжатайгаар бүридхэн суглуулжа, ном болгожо гаргаа һаа, ехэл һайн байха бэлэй.

Р. НИМАЕВА.
Ивалгын гидромелиоративна техникумэй библиотекарь.

Ц. ДОН ТУХАЙ ДУРСАЛГА

Дүшэн зургаан жэл болохонь. Дүшэн зургаан жэлэй хугасаа соо үзэһэн, хараһан юумэн олон, уулзаһан ушарһан хүнүүдшье олон. Хүнүүд булта адли бэшэ aаб даа. Зарим хүнүүдтэй хэды дахин уулзабашье, хэды олон жэл сугтаа ажаллабашье, мартагдашадаг, ухаандашни бүдэхиршэдэг. Тиихэдэ зарим хүнүүд, хэды олон жэлэй үнгэрөөшье һаа, эли тодоор һанагдадаг юм, хэлэһэн үгэнүүдыньшье мартагдадаггүй бшуу.

Ц. Дон наһа бараһаар гушa найман жэл болобошье, минии ухаанда эли тодоор һанагдадаг юм.

1929 оной июниин хорин долооной үдэр «Бурят-Монголой үнэн» газетын редакциин богоһо анха түрүүн алхажа ороод, уран зохёолшо Бата Базарондо шүлэгүүдээ үзүүлбэб. Хажуу тээхэнэмнай нэгэ хүн гааһа аманһаа унагаангүй утаа баахуулан, юумэ бэшэжэ һууба. Хурса ялагар нюдэтэй, үндэршэг хамартай, дэрэгэр шэхэтэй, үһэеэ богонихоноор хайшалуулһан байгаа. Бэшэжэ һууһан юумэеэ орхёод шүлэгүүдыемни үзэлсэжэ, һайень һайн гээд, мууень муу гээд, эли тодоор Бата Базаронтой хэлэжэ үгөө бэлэй.

— Зохёол бэшэхэл хүн байна, «Хабар» гэжэ нэгэ шүлэгыень хэблэхэбди, — гэжэ хэлээ һэн. Теэд би залуудажа гү, али хүхиһэндөө гү, тэрэ хүнэй нэрэ солыень һураагүй байшоо һэм. Редакциһаа гараад. Бата Базаронһоо: «Мүнөөхи хүмнай хэн гээшэб?» — гэхэдэм:

— Манай газетын бэшээшэ (секретарь) Цыденжап Дондубон, — гээ һэн.

1929 онһоо хойшо би «Буряад үнэндэ» бэшэдэг болоо һэм. Эгээн түрүүн «Хабар» гэжэ шүлэгни толилогдоо. 1931 ондо Ц. Доной харюусалгата редактор байхада, шүлэгүүдэй согсолбори бэлдээд, Ц. Дондо үзүүлхэдэм, ехэ олон зүйтэй зүбтэй заабари үгөө бэлэй. Тэрэнһээ хойшо ехэ танил, тала болоо бэлэйбди.

1933 ондо Буряадай уран зохёолшодой бүлгэм эмхидхэхэ комитедэй гэшүүн боложо, уран зохёолшодой нэгэдэхи съезд болотор, эмхидхэлэй суглаанда гурба-дүрбэ дахин байлсаа һэм. Энэ хүдэлмэриие ехэнхинь Санжа Ширабон Цыденжап Дондубон хоёр зүдхэжэ гараһан байгаа юм. Би 1932—1934 онуудта Боохоной аймагта багшалжа байхадаа, уран зохёолдо дуратайшуулые эмхидхэжэ, литкружогтой болоо һэмди. Энэ кружогто Т. Г. Майоров, К. К. Балдаев, М. И. Асалханов, Н. А. Петропавловский, М. И. Убугунэ, Н. С. Хилканов ба бусад хабаадаа. 1933 ондо Ц. Дондубоной Боохондо обкомой командировкоор ошоходонь, тэндэ нэгэ забһар оложо кружогтоо урижа, буряад литература тухай, өөрынь зохёолнууд тухай хөөрүүлээ һэмди. Ц. Дондубон хөөрэжэ, хөөрэжэ: «Кружогойхид юу бэшэнэт?» — гэжэ һураба. Т. Майоров нэгэ очерк уншаа. Би шэнэ шүлэгүүдээ уншаа һэм. Н. А. Петропавловский нэгэ буряад үльгэр оршуулһан байжа, тэрэнээ уншажа үгөө бэлэй.

1932 ондо Ц. Доной «Хиртэһэн һара» гэжэ повесть хэблэлһээ гаража, уншагшадые ехэ һонирхуулаа һэн. Энэ повестиие гансашье һургуулинуудта үзөөгүй, харин бүхы арад һонирхожо, уншалгын гэрнүүдээр, үбһэ таряан дээгүүр ябагшадай дундашье уншалга болодог һэн. Энэ зохёол өөрынгөө саг соо яһала шухала, ангиин дайсадтай тэмсэхэ хэрэгтэ зэбсэг болоһыень гэршэлхэ байнам.

1935 оной май һарада Ц. Доной «Брынзын санха» гэжэ повесть гараа һэн. Энэ повестьёо автор роман гэжэ буруу нэрлээ һэн. Энээн тухай 1936 оной нажар Сэлэнгын эрье дээрэ һуугаад:

— «Брынзын санха» гээшэтнай үшөө роман болоогүй, повесть гээшэ. Повестьшье һаа, «Хиртэһэн һарада» хүрэхэгүй байна. Дан олон «ушарнууд» дабхасаһан, хүнэй үнэншэхөөр бэшэ байна, — гэжэ ажаглалта хээ һэн.

— Тэрэшни тэрэ. «Хиртэһэн һарые» би хоёр жэл шахуу ажалай забһарта бэшээ һэм. «Брынзын санхые» бүри сүлөөгүй сагтаа, найман һарын болзор соо бэшээ һэм. Романшье болоогүйнь зүб. Мүнөө бэшэжэ байһан юумэмни роман болоно аабза, — гэжэ Ц. Дон хэлэбэ.

— Юун тухай роман бэшэжэ байнат? — гэжэ асуубаб.

— Томохон юумэн болохо. Хоёр-гурбан номдо багтаха гү, али үгы гү? Энэ тужа соо бодожо байһан заводой, завод баригшадай, буряад үндэһэн хүдэлмэришэдэй бии боложо байһан ,олон яһатан арадуудай аха дүү боложо, нэгэ хүдэлмэришэдэй бүлэ боложо байһан тухай. 1932 онһоо хойшо материал суглуулагдана. Тэндэ ходоо ошожо, ажалыншье таһаг таһагаар, хэһэг хэһэгээр харанаб. Энэ роман соогоо хүдөө хотодошье ажалшан ангиин тэмсэл, ажабайдалай өөдөө ургажа, машина, техникые шудалжа байһаниинь харагдаха. Түсэб ехэ даа. сагаар ахирданам. Хүнүүд амаралта абаад амардаг, би амаралта абахадаа, зохёолоо бэшэжэ ородогби, — гэжэ тэрэм хэлээ һэн.

Ленинградай зүүн зүгэй арадуудай институдай студент Бато-Мүнхэ Цыренов гэгшэ 1935 ондо Үнгөө, Хелго, Түгнэ гэжэ нютаг голоор арадай аман зохёол суглуулжа ябахадаа, «Үбгэн Жэбжээнэй Мэргэн» гэжэ үльгэр бэшэжэ абаад, Ц. Дондубондо үзүүлбэ. Тэрэ үльгэрыень ехэ һонирхожо, тэрэ вариантдань олон үльгэршэдэй үльгэрнүүдэй һай һайень абаад, найруулгануудыень хороожо, нэмэжэ байжа заһажа, литературна вариант болгожо, 1936 ондо ном болгожо гаргаа юм. Тэрэ номоо бэшэхэдэнь Даши Чернинов туһалалсаа бэлэй.

Повесть, үльгэрһөө ондоо Ц. Дон олон рассказуудые бэшэһэн байха. Хэблэлдэ гараһаниинь гэхэдэ: «Шуһата хюдалга» (1932), «Хэрэг бүтэбэ» (1932), «Лодыриин зүүдэн» (1936), «Үлэгдэл» (1937), мүн олон фельетонууд, очеркнууд, шүүмжэлхы статьянууд, шүлэгүүдшье газетэдэ толилогдоһон юм.

Ц. Дон манай буряад уран зохёолой прозын үндэһэ һуури табигшадай нэгэн болоно. Бэшэһэн зохёолнуудынь мүнөөшье тон хэрэгтэй. Залуу зохёолшодой уншажа, тэрэ сагайнгаа бодото байдалые хайшан гэжэ бэшээб гэжэ жэшээ абамаар.

Ц. Дон болбол манай Буряадай литературын томо зохёолшон, Зохёолнуудыень дууһынь суглуулжа гаргаха, Буряадай литературын алтан жасада оруулха зэргэтэйбди.

Д. МАДАСОН,
поэт.

РАССКАЗ

ҮЛЭГДЭЛ

Ц. ДОН

д жэл үнгэрбэ. Нэ- харбаан дээрэ ма- най абага бага зэр- аламгайгаар хэлэжэ юм: «Энэ миниитнай үн айхабтар шуран хүн болохо юм даа, охо багаһаа, хүлэг унаганһаа гээ юм!». болоходо, тэрэнь оогшо һэн. Жабай айн хорин долоо хү- ябаагүй газар гэжэ лэй.

дай багадаа нюта- һургуули дүүргээд, хотын һургуулида бэл һураһан юм гэ- д хэдыдэхиш класс нинь һайн мэдэг- бэлэй. Зүгөөр лэ байха дурагүй, ал- ал бэдэржэ, иишэ ходо ябадаг юм һэн. жэлэй саана оһон байгаа. Тэндэ нэгэ курса дүүр- вантын аймаг ху- гараба гэжэ дуул- һүүлээрнь Эрхүү бо гэлсээ бэлэй. Тэ- байбашье, Эрхүү- ше ажал хэжэ бай- баһа һайн мэдэгдэ- байһан юм. Тэндээ гүй, ямаршьеб хэ- раал ошоһон байба. манай Малаадайн баһа тааралгүй юм а Москва хото һур- ошоһон байгаа ха. арга мүрынь оло- аагай ветеринарна ороод. яһала һайн һуража байтараа, тэнтэ өөрынгөө дураар гаража, шофёрнуудай һургуулида ороһон юм гэдэг. Мүн тэндэһээ уданшьегүй гараад, нэгэ зургаанда албанда ороһон байгаа. Тэндээ гэмгүй байһан аад, хайшаншье гэжэб һангай мүнгэ дутаагаад, албанһаа гаргагдаһан байгаа ха.

Нёдондо жэл Малаадай Москваһаа бусажа ерээд, гурбан гү, дүрбэн гү аймагта элдэб олон тушаалда ябаһан байна. Түрүүшээр кооперацида орожо хүдэлбэ. Хоёр һара хүдэлөөд байтараа кооперациһаа гаража, аймагай элүүрые һахиха таһагта албанда оробо. Тэндэһээ баһа болижо, МТС-эй конторододо хүдэлбэ. Тэндээшье удаан байнгүй баһа гаража, ангуушанай бүлгэм, почтын конторододо, аймагай финансын таһаг, милициин зургаан, конверсбюро, модо бэлэдхэлэй конторододо, библиотекэ зэргын газарнуудта хүдэлһэн байна. Энэ һүүлшын хоёр жэл соо хамта арбан ондоо газарта, арбаад ондоо тушаал даажа хүдэлһэн байха юм.

Ямар ушараар Малаадай иимэ оло дахин хүдэлмэриэ һэлгэдэг байгааб гэхэдэ, тушаа бүридэнь бодото шалтагаан байгаа юм бэзэ, дууһан тоолоодшье юу болохоб. Юрэнь Малаадай хадаа эрдэм һургууляаршье балай ядамаар бэшэ, дүршэл шадабаряаршье ядамаар бэшэ, зүгөөр лэ өөрөө хүнһөө ондоо зантай гэхэ юм гү, али хүнүүд булта Малаадайһаа ондоо зантай гэхэ юм гү, сугтаа алба хэжэ байһан нүхэдтэйгөө огто тааралдаагүй байгаа. Ямаршье тушаал даагаад хүдэлхэдөө, өөрынь бэе тэрэ даһан тушаалһаа ехэ болошодог зантай һэн. Ехэ хүн болоод захиржа байха гэхэдэнь, даһан тушаалайнь эрхэ багададаг, баһа дээдэ тээнь түрүүлэгшэ, директор гэхэ мэтын тушаалтан байжа байдаг — иимэ гасалантай бэлэй. Ямаршье албанда ороод байхадаа, нүхэдэйнгөө өөрыень Юрий Базарович гээгүй һаань, Малаадай харюушье хэлэдэггүй зантай һэн ха.

Библиотекэдэ хүдэлхөө болёод гараха дээрэнь, библиотекые даагша эхэнэр мэндэшэлжэ гарынь бараад:

— Юрий Базарович, та, юрэдөө, нэгэ зургааниие оройлон мэдэхэ бэеэ даһан тушаалда оробол, ехэл таараха натуратай хүн гээшэт даа! — гэжэ хэлэбэ. Тэрэ гэһэнһээ хойшо Малаадайн сэдьхэлдэ бэеэ даһан тушаал саг үргэлжэ һанагдадаг болоо һэн.

Зол болоходоо, хүдөөгэй нэгэ соёлой байшанда хүтэлбэрилэгшэ болохо хүн яаралаар хэрэгтэй болоо гэжэ Малаадай дуулаба. Аймагай гэгээрэлэй таһагта бушуухан ошобо. Гэгээрэлэй таһагые эрхилэгшэ Юрий Базарович Жабай гэгшын бүхы документнүүдые яаралгүй үзөөд, Томогтын соёлой байшангай директор болохые дурадхаба ха. Томогто гэхэдэнь, Малаадай ирбагад гэжэ сошобо. Өөрынгөө нютагта ошохо дурагүй байгаа. Тиибэшье бэеэ даһан тушаал хадань Малаадай зүбшөөһэн байна.

Хэдэ хоноод байхада, Малаадай түрэһэн нютагтаа хүрэжэ ерэбэ. Ерэхэдэнь урданай Томогто бэшэ, һургуули, соёлой байшан, амбулатори гэхэ мэтын олон шэнэ байранууд, электрын гэрэл, трактор машинын дуу дорьбоон дуулдана. Хэдэн мянган мал адууһан хүүежэ хааяжа байба. Шэнэ директор хамагые дууһан шэнээр түхеэрхэ хэрэгтэй байна гэжэ бодобо.

Хамагай түрүүн нэгэ таһалга заһуулжа, өөртөө аятайхан кабинет түхеэрүүлбэ. Стол дээрээ улаан бүд хушалга дэлгүүлбэ, гуурһа карандашууд болоод бэшэ шухала хэрэгсэлнүүдые табюулба. Үүдэнэйнгээ газаа талада гурбан гаршаг бэшүүлбэ. Нэгэниинь «Директорэй кабинет» гэһэн, хоёрдохинь «хэрэгтүй хүн ороно болохогүй» гэһэн, гурбадахинь «хэрэгээр ерэһэн колхозой гэшүүдтэй үдэрэй 12 часһаа 2 час болотор уулзагдаха» гэһэн иимэ гурбан гаршаг хадуулба.

Үглөөгүүр албандаа ерэхэдээ, Дагба гэдэг харуулшан үбгэнийе дуудажа асараад:

— Та, үбгэн, ажалай дүүрэтэр эндэ һуужа бай, хэрэггүй нэгэшье хүниие намда бү оруула! — гэжэ захираад, үүдэнэйнгээ хажууда һуулгадаг журам тогтообо.

Томогтынхид түрүүшын үедэ, нютагайнгаа хүнэй ерэһэндэ һонирхожо, уулзаха гэжэ олоороо ябадаг байба. Теэд «Юрий Базарович» гэжэ нэрлэхэ хүн олдобогүй, харин уулзаһан лэ хүн: «Малаадай һайн ябажа ерэбэ гүш?» гэжэ асуудаг байгаа. «Малаадай» гэхэдэнь Малаадайн үһэн бодошохоһоо нааша боложо, дураа гутаһан янзаар хараад:

— Һайн хадаа ерээ хүн бэзэб! — гэжэ гүбэд гээд, тээ нэгэ хэһэг дуугай һууба.

— Би болбол айлшалжа ерээд байһан хүн бэшэб. Булта һайн ябаба гүш гэжэ асууха, таанар яһан зон гээшэбта? — гэжэ томоотойгоор гэмэрбэ.

Хэрэгээр ерэһэн хүнүүдээр хөөрэлдэхэдөө Малаадай айхабтар ёһорхуу, үсөөн үгэтэй, энеэдэ наадагүй, уринаар сэсэнээр үгэ хэлэхэ гэжэ ядан гоёодог, хоолойгоо шахад гэжэ бүдүүнээр дуугардаг, заримдаа нидхэжэ буулгаад, ушарта ушаргүй хүндэ зэмэрхээдшье абахаа ядадаггүй зантай байба.

Соёлой байшангай ажал тухай хэлээд яахамнайб, мэдэжэ байгаа юм бэзэ. Бидэнһээ байтагай Малаадайшье өөрөө тэрээниие тоодоггүй байгаа. Зүгөөр лэ, колхозниггууд Малаадайн зан мэдэхэдээ хүншье гэжэ тоохоёо болишобо. Харин зарим үбгэд хэлсэхэдээ: «Рэгдэн Жабай хүбүүн муу зантай хүн болошоо байна даа. Ямар шүдхэрөө һажаагаа юм, эхэ эсэгэнь гэмгүй улад юумэгшэ бэлэй», — гэлсэдэг һэн.

Нютагай тоомгүй залуушуул Малаадайн тамир мэдэхэдээ, элдэб эһэ түбхин асуудалнуудые, илангала Малаадайн мэдэхэгүй юумэ асуужа гасаалдаг, бүтүүхэн наада барилсадаг болобо. Томоотой эдэбхитэн комсомолшууд хүдэлмэридэнь туһалалсахашье гээд туршаба, үрэ гарабагүй. Малаадай болбол хүн намай наадашье барина гэжэ мэдэхэ юумэгүй, туһалхашье гэжэ оролдолыень ойлгохо юумэгүй, бэеэ ехэдэ бодожо, хүн намда билдагуушалжа тиигэнэ гэжэ һанадаг. Хуушанай ёһор «дээрээ ахагүй, дэргэдээ ноёгүй» хүн ябадаг бэлэй.

Соёлой байшанда ябадаг залуушуул соо һоо нэгэ залуухан сэбэрхэн басаган Малаадайн нюдэндэ айхабтар дулаанаар үзэгдэдэг болобо. Тэрэ басагые ходо харажал байһайб гэжэ һанадаг боложо, үдэрэй һанаан, һүниин зүүдэн болошобо. Холошье ябахынь харахадаа досоонь нэгэ жэгтэй һайн шэнги байдаг байба. Зүгөөр, уулзаад байхадаа инагай хамаатай үгэ хэлэхэһээ байтагай, юрэ үгэ дуутархагүй, айхабтар томоотой дээрэлхы зан гаргажа ганса һанаандаа: «Иигээд лэ байхадам энэ басаган намда дурлаха бэзэ, колхозой һаалишан аад, намда дурлангүй хаана ошохо һэм», гэжэ бододог байгаа.

Тэрэ басаганиинь үнгэрэгшэ хабар дунда һургуули дүүргэжэ ерэһэн аад, намар дээдэ һургуулида ошохо хүрэтэрөө колхозойнгоо һаам дээрэ байха гээд, хүдэлжэ байһан, арбан найма наһатай, даруу түбшэн зантай, Бальжама гэжэ нэрэтэй басаган бэлэй. Бэеэ гүйсэһэн элүүр тобир басаганай түхэл маряашье мэдээжэ бэзэ даа. Саада тээнь зүһэ шарай сэбэр болохолоороо Малаадайн сэдьхэл татахыншье юунэй гайхал байхаб.

Залуушье һаа, Бальжама һүбэлгэн ухамай басаган байжа, Малаадайе нэгэл харахадаа хамаг зангынь мэдэхын саана, үшөө Малаадайн ерэн нюдэнүүдэй һэжэгтэйгээр гэтэхые ажаглаһан байба. «Энэ барһан үшөө һанаатай гээшэ ха.. » гэжэ дотороо бодоод, Бальжама дуугайхан ябадаг байгаа.

Комсомолшууд соёлой байшан соо зүжэг наада табиха гэжэ түхеэрбэ. «Үлэгдэл» гэжэ нэрэтэй пьесэ өөһэдөө зохёожорхибо. Тэрэ пьесэнь хадаа хойрог бюрократуудтай тэмсэхэ, юрэ бюрократизм ба хойрог ноёрхуу зан болбол хүнэй ухаан мэдэрэлдэ үлөөд байһан капитализмын хог үлэгдэл гээшэ гэжэ харуулһан удхатай байба ха. Тэрэнь тиимэ һайншье пьесэ болсо гэхэдэ ямар бэ, зүгөөр лэ зохёогшодой өөһэдынь һанаанда таатай, үнэндөө Малаадайда һургаал боложо, Малаадайн зан заһаха ябадалда зорюулһан пьесэ байгаа даа.

(Түгэсхэлынь 4-дэхи нюурта).

РАССКАЗ

ҮЛЭГДЭЛ

Ц. ДОН

(Түгэсхэл. Эхининь 3-дахи нюурта).

Залуушуул репетицэшье хэжэ эхилбэ. Нэгэ хүн дутаад. Малаадайе наадалсажа үгыт гэжэ залуушуул гуйба. Үнэндөө, хүншье дутаһан бэшэ. Малаадайгаар бюрократай наадуулха, сэнгэхэ гэһэн байгаа. Малаадай болбол «директор хүн аад, эдэнээр спектакльда наадалсажа байхаш яагаа бузар гэшээб», — гэжэ бодобошье, Бальжамын наадалсахада аргагүй татагдажа, зүбшөөбэ.

Репетицэ дээрэ Малаадай өөрынгөө наадаха бюрократай айхабтар һайнаар наадаба. Энэ пьесэ болбол өөрынь абари зангые хүнһөө һуралтагүй дайража, элэглэн наадаһан удхатай гэжэ огто мэдэнэгүй. Зарим залуушуулай наада барилсажа, доохонуур һабир-шэбэр гэлдэхыншье ойлгоногүй. Харин айхабтар хүхижэ, бэеэ дээгүүр абхуулан, бэшэ хүнүүдые «муу нааданат, шаданагүйт» гэжэ зэмэрхэнэ. Забһартань Бальжама басаган тээшэ хулгай нюдөөрөө гэтэн харана. «Мүнөөл энэ Бальжама намда дурлаба ёһотой даа!» гэжэ Малаадай бардамаар бодобо.

Бальжама басаган Малаадайе энэ репетици дээрэ хараходаа: «Халаг даа! Энэ хүнэй сэдьхэлдэ юушьегүй хоохон байна даа: Оюун сэдьхэлэйнгээ нимэ залиһгүй ядуүе гадаадэ дүрсөөрөө, хуурмаг хэмэл зангаар дадалха гэжэ бэеэ хүсөөр барижа ядан идан оролдожо ябахада яагаашье бэрхэ, яагаашье зоболонтой байдал гэшээб. Хайлахаар байна даа. Мүнөө сагта энэ хүнэй өөрынь лэ сээжэ ааб даа. Мүнөө сагта нимэ хүнүүд байха ёһогүй, хааяа байдагшье ушар сохом лэ, үмхирһэн капитализмын хог буртаг гээшэ бээз. Иимэ хүнүүдые хүмүүжүүлхэ, ухаан мэдэрэлһээнь капитализмын үлэгдэлые сэбэрлэн һалгаажа, гүн сэдьхэлтэй дэлгэр оюунтай хүн болгохо, социалис бүлгэмэй гүйсэд болгохо гэжэ зэргэтэй байна даа» гэжэ бодоо. Энэ Малаадай зүбөөр һургаха зайнхиин орондо зарим хүнүүдэй хариг элэглэжэ, наадалхань тон буруу байна!» гэжэ һанаад бодожо, айхабтар хайрлажа, сэдьхэлынь уяржа байба.

Репетицын дүүрэхэдэ, Бальжама нүхэдһөө гэгдэжэ, Малаадайтай уулзаад энэ бүгэдые нүхэрөй хубяар дуулан хэлэжэ өгэлгүүлхэ гэжэ үгэхэ юм байна гэжэ бодоод таһалгадань оробо. Бальжамын орожо ерэхэдэ Малаадай доторо айхабтар баярлажа, «минии бодоошо зүб болоо даа, энэ басагахашье намда дурлажа, арга болин ходоо, өөрөө орожо ерэбэ гээшэ», гэжэ бодоод, улам томоотой зан үзүүлжэ дугай һууна.

Бальжамаа ерэһэн ушараа сэхэ хэлэхээ баһа түбэшөөжэ, юрын хөөрэлдөөнһөө эхилхэ хэрэгтэй гэжэ бодоод, уран зохёол тухай, политикэ тухай хөөрэлдэжэ зүйлнүүдые асууна. Бальжамын асуухан айлтын орондо зүбөөр һургаха зайнхи, тон сайн, тон зүб харюу үгэхэ гэжэ Малаадай хэды оролдобошье, үнэндөө элдэбэй юумэнэй шэнэгэбэр ад, үг наг газ биратай юумэ хэлэжэ шаданагүй... Ядалдахадаа улам түлгэнэ. Тинхэдэнь дуунан медэжэ һуухан Бальжама өөрөө һанаа оруулан туһалсаһан, хөөрэлдөөгөө үргэлжэлүүлхые оролдоно.

Эдир наһан дундаа ябаһан Бальжамын саб сагаахан наһ, хаб харахан нюдэ, залуу һайхан бэеынь нимэ сүлөө газарта нимэ ойрохоноо хаража һууходаа, урдаһан дурлашхаа Малаадай дотор залуугай ташаланги сэдьхэл айхабтар хүрсааргажа, бэеэ барихань тон бэрхэ болоно. Инагай үрхан үгнүүдые хэлэнэ, сэдьхэлдээ байһан шуналые дууһан элирүүлхэ гэхэдээ аг-таг, огто юушье толгойдонь орогогүй, нэгэшье муртэй үгэ һанагдангүй.

Гэнтэ абяагүйгөөр даб гэжэ бодоод, Бальжамын хүзүүн дээгүүр гараараа тэбэрижэ, хасарынь шаб байса таалаба. Бальжамын шарай үб улаан болоод, нэгэшье юумэ хэлэнгүй газаашаа, харайгаадаа, өөрөөшье мэдэнгүй «үлэгдэл, үлэгдэл» гэжэ аман соогоо дуугаржа ябаа һэн.

Малаадай Бальжамын гэнтэ гүйжэ гарахада урмаа хухаржа, гайхажа байбашье, хажуугаарань баһа омог сэдьхэл түрэжэ, «энэ басаган намда дурлаһандаа эшэжэ тингэбэ гээшэ..., нэгэшье таалаһан мини хүрөө даа, хожом гэжэ баһа шии шуу!» — гэжэ һанажа, удаан унтангүй гэртээ һууба.

* * *

Энэ рассказ 1937 ондо «Бага зам» гэжэ журналай 1-дэхи номерто, 44—48 хуудаһанда лата алфавит дээрэ хэблэгдэһэн юм. Мүнөө энэ зохёолые Д. Мадасон хэблэлдэ бэлдэбэ.

Уласхоорондын шэнжэлэл

ХАРХИСУУДАЙ АЮУЛТА ТҮСЭБҮҮД

Урда Вьетнамда болохол ёһотой үйлэ хэрэг боложо, үнэн сэхэ ажабайдал тогтоогдожо захалаа. Урда Вьетнамай хүн зоной дэмжэжэ байһан сүлөөрүүлгын зэбсэгтэ хүсэнүүдэй добтолгые тэсэнгүй, Сайгоной журамай сэрэгүүд эзэмдэжэ байһан газараа удаа дараалуулан алдажал байна. Эгээл энэ үедэ Сайгон хүреэлэлгэдэ оroһон хэрэмдэл адли, дотоодынь байдалда политическэ тэмсэл улам шахардуу, шанга болоно. Тхиеугай бүлэгэй зарим нэгэн тэрьелхэеэ забданхай, Сингапур болон Гонконгын банкнууд мүнгэ зөөриеэ оруулжа эхилээ.

Энэ ороной бодото байдалые хараад үзэхэдэ, Вьетнамай асуудалаар Парижда болоһон хэлсээе бэелүүлхэ хэрэгтэ һаад тохёолдуулжа байһан Тхиеугай үмхи журамай, арад зондонь харша империалис политикын хосорхо сагынь ойртонхой. Энэ хубхай хооһон журамай түргөөр лэ усадхагдаа һаа, бата бэхи эб найрамдалай бодото бэеэ даанхай байдалай, демократи ба орон доторoo национальна эблэрэлгын аша туһада, Урда Вьетнамай бүхы асуудалнуудые шиидхэлгэдэ таатай эрхэ байдал тогтоогдохо һэн.

Эндэхи үйлэ хэрэгүүдэй игэжэ хубилаа һаа, Урда Вьетнамай бүхы хүн зоной хүсэл эрмэлзэлдэ таатай эрхэ байдал тогтоогдожо, Зүүн-Урда Азидахи байдалые гуримшуулха ба бүхы дэлхэй дээрэ шахардуу шанга байдалые һуларуулжа, амгалан байдал бэхижүүлхэ хэрэгтэ туһалха байһаниинь мэдээжэ. Гэбэшье эндэхи политическэ байдалай хубилалта далайн саадахи хархисуудай һанаанда яашье таарахагүй байна. «Хүйтэн дайнай» үеынхеэр бодомжолдог США-гай империалистнууд Индохитадта урданьшье тогтоохые оролдоһон, мүн саашадаашье бэелүүлхые хүсэжэ байһан «дэлхэйн жандармын политикын хубхай хооһон болоһые яашье мэдэрнэгүй.

Вьетнамда США-гай хэһэн интервенци американ арадта ехэ хохидол тохёолдуулһан: 50 мянганһаа дээшэ хүн алуулһан, эгээл багаар абахада, 150 миллиард доллар гаргашалагдаһан гэнэ. Энээн тухай һануулан, Америкын олохон газетэнүүд эдэ үдэрнүүдтэ бэшэнэ. Тиигээшье һаань, США-гай армиин штабай начальник генерал Уиланд һаяхан Сайгонһоо Вашингтоноо бусажа ерээд, Сайгоной журамда нэмэлтэ туһаламжа болгон, 500 миллион доллар дары түргэн үгэхэ тухай дурадхал оруулһан байха юм. Игэжэ байха үедэнь Урда Вьетнамһаа «Американ эрхэтэдые аршалан абаха» зорилготой гэһэн шалтаг бариад, США-гай 7-дохи флот — дүрбэн вертолётоносец, гурбан эсминец, нэгэ авианосец, десантнигуудай зургаан судна — Урда Вьетнамай эрьедэ дүтэлэнхэй. США-гай зэбсэгтэ хүсэнүүдэй штабуудай начальнигуудай комитедэй гүрүүлэгшэ генерал Дж. Браун һаяхан Джакартада үгэ хэлэхэ зуураа, Вьетнамда Америкын сэрэгэй интервенциин сэхэ хэгдэжэ болохо» тухай олон зоной урда нюуса далдагүйгөөр мэдүүлээ.

Богонёор хэлэхэдэ, Америкын хархисууд Урда Вьетнамай хэрэгтэ зэбсэгтэ хүсөөр хабаарха аюултай түсэбүүдые табинхай. Америкын олониитэ хүн зоной энэ харата хэрэгые зэбүүрхэн буруушааха, һанаагаа зобохонь тон зүб. Сайгондо сэрэгэй туһаламжа хүргэхэ ямаршье һанамжын байгаа һаа, американ һунгагшадай диилэнхи олонхинь «Үгы!» гэжэ хэлэхэ байна гээд пасхальна амаралтын һүүлээр Вашингтоноо бусаһан конгрессменүүд мэдээсэнэ гээд «Вашингтон пост» газетэ бэшэнэ.

Тэмсэл улам шангадаһаар

Үнгэрһэн неделидэ Англиин парламентын зүблөөн дээрэ «ниитын дэлгүүртэ» Англиин хабаадалсаха тухай асуудалаар үгэ хэлэлгэ болоо. Европын экономическа нэгэдэлдэ (ЕЭС) Англиин саашадаа байхын түлөө июнь һарада үнгэргэгдэхэеэ байһан бүгэдэ ниитын асуулта дээрэ һанамжаяа хэлэхыень англичануудта правительствань дурадхаһан юм. Общинануудай палата олонхи дуугаараа правительствын хараа бодолые дэмжэбэ. Гэбэшье һунгалтын дүнгүүд правительствын хүтэлбэрилэгшэдые хэр баярлуулхаб даа. Ушар юуб гэхэдэ, правительстводань аминдаа бүлэг болодог консервативна ба либеральна партинуудай дэмжэлгын ашаар тэдэнэр илалта туйлаа ха юм. Гэхэтэй хамта, лейборис партиһаа һунгагдаһан палатын гэшүүдэй олонхинь, тэрэ тоодо хэдэн министрнүүд дуугаа үгөөгүй.

Ондоогоор хэлэбэл, общинануу[...] палата дээрэ үгэ хэлэлгэ хадаа «нии[...] дэлгүүрэй» гэшүүн байха тухай [...] далаар орон доторнь үргэнөөр дэл[...] һэн политическэ ехэ тэмсэлэй нэгэ [...] шыхан хубинь болоно. «Ниитын дэлг[...] гэ» Англиин хабаадалга хүн зон[...] байдал һуудалда муугаар нүлөө[...] гээшэ. Теэд Европын экономическа[...] гэдэлдэ Англиин саашадаа байха [...] нүхэсэлые хаража үзэхөөр һунгагш[...] найдуулжа, лейборис партиин зас[...] хүтэлбэридэ ерэһэниинь бүгэдэндэ [...] дээжэ. ЕЭС-эй ниитэ политикын [...] дэ абтажа, Англи хани нүхэсэлэй[...] оронуудһаа хямда сэнтэй эдеэ хоол[...] далдан абахаһаа арсаха баатай боло[...] Игэжэ Британиин аралнуудта эдеэ [...] лой зүйлнүүдэй сэн 40 процентээр [...] шэлээ. Жэл шахуу үргэлжэлһэн [...] сээн дээрэ Англиин правительство Е[...] тэ хабаададаг оронуудһаа тон зал[...] буулта туйлаа. Гэбэшье «ниитын [...] гүүртэ» дурагүй англичанууд бо[...] ажабайдалдамнай правительствын [...] лаһан тэрэ буулта ямаршье хубила[...] хэзэгүй гэжэ хэлэнэ.

«Ниитын дэлгүүртэ» Англиин хаб[...] даха асуудалаар оронойнь хүн зон [...] англи боложо хубааршанхай. Баз[...] Европын оронуудай политико-эконо[...] ческа энэ бүлэгтэ Англиин хабаада[...] анха түрүүнһээ буруушааһан лей[...] ристнуудай олонхинь, Британиин т[...] юнионуудай конгресс, компарти оро[...] ЕЭС-һээ гаргаха эрилтэ шангаар та[...] на. «Ниитын дэлгүүртэ» дурагүйш[...] мүн жэжэ ба дунда шадалтай бур[...] дунда бии.

ЕЭС-тэ Англи саашадаа байхын т[...] нэн түрүүн консерваторнуудай ди[...] хи олонхинь тэмсэһээр. Эдэнэр Англ[...] томо-томо монополинуудай түлөөлэ[...] байһан тула Баруун Европын оронуу[...] өөһэдынгөө нүлөө улам үргэдхэн, [...] доходоо арьбадхахые оролдоно. [...] ниие либеральна парти, лейборист[...] дай баруунай тала баримталагшад [...] жэдэг юм.

Бүгэдэ ниитын асуулта хүрэтэр [...] һэн хоёр һара соо тэмсэл улам шан[...] жа, үрэ дүнгынь оронойнь саашанхи[...] би заяанда өөрынхеэрээ нүлөөлхэ [...] на.

Колониализмда эсэргүүгээр...

Танзаниин ниислэл Дар-эс Сала[...] апрелиин 7-һоо 11хүрэтэр Афр[...] нэгэдэлэй организациин министрнүү[...] соведэй онсо сесси үнгэргэгдэбэ. Аф[...] кын нэгэдэлэй организациин (ОАЕ) [...] гэшүүн- оронуудай делегацинуу[...] гадна, Мозамбикын, Анголын, Р[...] зиин, Намибиин ба ЮАР-ай сүлөөр[...] гын хүдэлөөнүүдэй түлөөлэгшэд сесс[...] хүдэлмэридэ хабаадалсаба.

— Манай мүнөө үнгэргэгдэһэн [...] залгымнай зорилго юуб гэхэдэ, Аф[...] кын нэгэдэлые саашадань бэхижү[...] ба Африкые гүйсэд сүлөөлхын т[...] тэмсэлые улам үргэдхэлгэ болоно, [...] гэжэ Танзаниин президент Джу[...] Ньерере гэгшэ сесси дээрэ мэдүүлэ[...]

Родези, Намиби ба ЮАР-ай [...] яһанай илгаа гаргагшадһаа Африк[...] биин урда зүгые гүйсэд, эсэслэн сү[...] хын сүлөө тэмсэлэй нэгэдхэгдэмэл [...] хараа түсэб зохёолгодо, Гвиней-Би[...] Анголодо ба Мозамбикын эрхэ сү[...] гэй түлөө тэмсэлшэдэй дүй дүри[...] хараада абалсан, энэ зорилго бэелү[...] арга зам тодорхойлхо хэрэгтэ сес[...] хабаадагшад онсо анхарал хандуу[...] байна.

Африкын урда зүгтэ үндэһэ я[...] илгаагаар газаашалдаг колониа[...] дарлалтын гол гуламтын журамые т[...] барилан харуулжа, нютаг зоние [...] шалха зэрлиг политикаһаа арса[...] дэнь, орон доторнь африканецуудай[...] мократическа хүтэлбэриин тогтоо[...] дүйдэ ЮАР-ай толгойлогшонортой [...] шье хэлсээн тухай үгэ хүүр гарах[...] гүй гэжэ Африкын бэеэ даанхай [...] нүүдэй түлөөлэгшэд мэдүүлээ.

Африкын урда зүгтэхи сүлөөрүү[...] тэмсэлэй асуудалаар Африкын ду[...] данги бэшэ гүрэнүүдэй ба Африкы[...] гэдэлэй организациин хараа бодол [...] эс-Саламда зарлагдаһан сесси [...] үшөө дахин батадхагдаба. Энэ хара[...] долой гол зорилго юуб гэхэдэ, бол[...] газартань Африка эрхэ сүлөөгэй т[...] тэмсэлые амгалан ёһоной хэлс[...] ябуулха. Дарлан мүлжэгшэдэй зо[...] лолгоор тиимэ аргын олдохогүй б[...] һаа, Африкын дулдыданги бэшэ [...] оронуудай дүүрэн дэмжэлгэтэйгээр [...] сэгтэ тэмсэл улам үргэдэхэ боло[...]

Э. БАСКАКО[...]
Е. ЕГОРО[...]
В. РАЙКЕРУС
(ТАСС)

СПОРТ

ТҮРҮҮ ЯБААШАД шүүгдэжэ захалба

Шатараар республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө эхилһэн наадан ай ээлжээтэ уулзалганууд үнгэргэгдэбэ. Гурбадахи нааданда Түнхэнһөө ерэһэн В. Токуренов уулзалгын эхинһээ алдуутай ябадал хэжэ, В. Залкиндын бодонуудта харгы гаргажа үгөө. Хюлгын тэг дунда гансаараа тооной үлэһэн ноёноо хамгаалха гэжэ нилээдгүй удаан бодомжолһоной удаа, рокировко хэбэшье, хамгаалга олоогүй. Тиин Залкиндын мориёо үгэжэ байгаад добтолходонь, Токуреновынь шүүгдээб гэхэ баатай болобо.

З. Ильин, В. Агафонов хоёрой наадан һонирхолтойгоор үнгэрөө. Эндэ Ильин холо харасатай ябадалнуудые хэжэ, хараар наадаһан Агафоновой байдал шахардуу хүндэ болгоһон байгаа. Һаха аргагүй шүүгдэхэ болоһон Агафонов нүхэрөө амаршалжа, нэгэ очко бэшүүлбэ. Бартановтай наадаһан Гонзолевский хэдэн удаа алдуутай ябадал хэһэнэй удаа шүүгдээ.

Шатаршан А. Доржиев Н. Маншеевые, Б. Митыпов Б. Зандановые, В. Миронов М. Леоновые, В. Жаркой И. Брылёвые шүүһэн байна.

Дүрбэдэхи нааданда мастерта кандидадууд Николай Галданов В. Залкинд хоёрой уулзалга бултанай анхарал татаа. Удаан саг соо тулалдаһан эдэ хоёрой наадан тэнсэлгээр дүүрэхэ байһан аад, эндэ Галдановынь ойлгомторгүй, буруу ябадал хэһэнэй удаа шүүгдэшоо.

Мүрысөөндэ эрхимлэжэ ябаһан Л. Бартанов мастерта кандидат И. Дмитриевтэй наадаба. Эндэ һүбэлгэн бэрхээр наадаһан Дмитриев шүүжэ һалаа. Энэ үдэр Занданов Брылёвые, Миронов Токуреновые, Ильин Жаркойе, Митыпов Доржиевые шүүһэн байна.

Табадахи уулзалгын эхилхэдэ Токуренов Галдановтай наадахадаа, бирагүйдөө. Тиин Галданов нааданайнгаа түгэсхэлые һайнаар үнгэргэжэ, шүүһэн байна. Һурагша Леонов Жаркой гэгшые, Гонзолевский Митыповые, Ильин Зандановые шүүһэн, шатаршад Бартанов Залкинд, Маншеев, Дмитриев гэгшэд тэнсэбэ.

Нүгөөдэ хюлгэнүүд дээрэ наадаһан Агафонов Мироновые, Брылёв Доржиевые шүүһэн байба.

Зургаадахи наадан. Энэ үдэр хүлеэгдээгүй ушарнууд тохёолдоо. Маншеевтэй наадаһан Залкинд адлирхуу байдалтай болобошье, часы дээрэхи тугынь унажа, сагайнгаа дүүрэхэдэ, шүүгдэһэндэ тоологдохо баатай болобо. Гонзолевский Брылёвтой наадахадаа шүүжэ ябаһан юм. Зүгөөр уулзалгын дүүрэхын урда тээ алдуу хэжэ шүүгдэшөө. Мүн Дмитриев Митыповтэй наадахадаа, сагайнгаа дүүрэхэ болоходо яаража байһаар шанга добтолгодо харюу үгэжэ ябаһаар шүүгдэбэ.

Баргажанһаа ерэһэн Галданов гоё һайхан наада харуулжа байгаад Бартановые шүүгээ. Ильин Доржиевые, Миронов Жаркой гэгшые, Занданов Леоновые шүүһэн байна.

Зургаан уулзалгын удаа Галданов табанһаа 4 очкотойгоор эрхимлэжэ ябана. Брылёв 6-һаа 4,5, Митыпов, Миронов 6-һаа 4-4, Бартанов 6-һаа 3,5 очкотой болонхой.

В. МАМИЛОВ.

хилын саанаһаа

ТЕЛЕФОН·ТЕЛЕГРАФ·РАДИО

ДЭЛХЭЙН ГАЗЕТЭНҮҮД ЮУН ТУХАЙ БЭШЭНЭБ

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежневэй худалдаа наймаанай асуудалнуудаар совет-американ комиссиин V сессидэ хабаадаһан американ делегациие толгойлогшо США-гай финансын министр У. Саймонтай апрелиин 11-дэ Кремль соо уулзажа хөөрэлдэһэн тухай мэдээсэлнүүдые американ газетэнүүд үргэнөөр толилно. Хөөрэлдөөнэй үедэ совет-американ харилсаае саашадань хүгжөөхэ тухай асуудалнуудые зүбшэн хэлсэһэн байгаа гээд тэмдэглэгдэнэ. Хоёр ороной арадуудай хани барисаанай, бүгэдэ ниитын эб найрамдал бэхижүүлгын аша туһада бүхы хүсэлэл оролдолгоёо гаргаха ёһотойбди гэжэ хоёр тала тэмдэглээ.

Тодорхойлон хэлэхэдэ, СССР-эй ба США-гай хоорондохи худалдаа наймаанай-экономическа харилсаан амжалтатайгаар хүгжэхэ ёһотой гэжэ Л. И. Брежнев тэмдэглээд гээд хэблэл онсолон заана. Тинхэдэ адли тэгшэ эрхэтэйгээр харилсаха, нэгэ нэгэнэйнгээ дотоодын хэрэгүүдтэ хамааралсаха ёһогүйбди гэжэ тэрэ тэмдэглэһэн байна. Совет-американ худалдаа наймаае хүгжөөлгэдэ тойбо татагшад уласхоорондын шахардуу шанга байдал һуларуулгада муугаар нүлөөлхэ байна. Гэхэ зуура, энэнь американ ажалшадта ехэ хоро хүргэхэ юм.

Атомай элшэ хүсэ амгалан байдалда хэрэглэхэ тухай, 1976—1980 онуудта суднануудые, судный түхеэрэлгэнүүдые бүтээжэ, хоорондоо эльгээлсэхэ тухай, 1976—1980 онуудта хүнгэн автомобильнуудые, эдээндэ шухала хэрэгтэй түхеэрэлгэнүүдые бүтээжэ, нэгэ нэгэндээ туһа хүргэхэ тухай удаан болзорой хэлсээнүүдтэ СССР-эй, СФРЮ-гэй хүтэлбэрилэгшэдэй Москвада гар табигдаһан тухай Югославиин газетэнүүд бэшэнэ.

Гитлеровскэ Германие һамна бута сохиһоор 30 жэлэй ой Болгариин хэблэлэй гол темэнь байһаар. Үнгэрһэн дайнай дүнгүүдтэ зорюулагдаһан «Гол һургаал» гэһэн статьяе «Отечествен фронт» газетэ толилбо. «Фашизмые Совет Армиин һамна бута сохин илаһан ушар социализм хадаа эб найрамдалай, демократиин ба социальна хүгжэлтын бата найдамтай түшэг тулгууринь болоо гэһэн удхатай», — гэжэ статья дотор хэлэгдэнэ.

Зэбсэгтэ хүсэнүүдэй хүдэлөөнэй ба Португалиин политическэ партинуудай хоорондо Лиссабондо гар табигдаһан хэлсээндэ баруунай хэблэл гол анхаралаа хандуулна. Энэ хэлсээн Португалиин шэнэ Конституцида гол хубинь болохо юм гээд газетэнүүд тэмдэглэнэ.

Аюулгүй байдалай ба харилсаа холбооной асуудалнуудаар ниитэ-Европын зүблөөнэй хүдэлмэридэ зорюулагдаһан шэнжэлэлнүүдые «Руде право» газетэ тунхаглаа.

(ТАСС).

ПАРИЖ

ФКП-гэй Политбюрогой коммюнике

ТАСС

Юумэнэй үнэ сэн хүчгэрүүлхын түлөө, хүн бүхэниие ажалаар хангахын түлөө бүхы ажалшадай хэһэн тэмсэлые Франциин Коммунис парти залан сэхээр дэмжэнэ. Хүдэлмэришэдэй эрилтэнүүдые хангаха тухай олоной хабаадалгатай хөөрэлдөө үнгэргэхэ зорилготойгоор «Рено» гэдэг автомобильна фирмын хүдэлмэришэдэй тэмсэлые ФКП дэмжэжэ байна гээд Франциин Коммунис партиин Политбюрогой апрелиин 10-да абажа, «Юманите» газетэдэ тунхаглуулһан коммюнике соо хэлэгдэнэ.

Зүүнэй хүсэнүүдэй холбооной эмхидхэһэн хамтын митингнүүдэй амжалта олониитын тэмсэлые улам үргэдхэхэ, зүүнэй үзэлтэй хүсэнүүдэй холбооной правительственна хамтын программые дэмжэжэ байһыень элирхэйлэн гэршэлнэ.

Урда Вьетнамай, Камбоджын патриотическа хүсэнүүд нилээд ехэ амжалта илалта туйлажа байна гээд Франциин Коммунис партиин Политбюрогой коммюникегэй гадаадын политическэ хуби дотор хэлэгдэнэ.

ХАНОЙ

Урда Вьетнамдахи байдал

ТАСС

Сайгонһоо зүүн тээгүүр транспортна гол холбоо байгуулгын хото — Сюанлок шадар шанга байлдаанууд боложо үргэлжэлһөөр. Нютагай хүн зоной эдэбхитэй туһаламжа дэмжэлгээр арадай зэбсэгтэ хүсэнүүд Сюанлогһоо зүүгээр 8 километртэ шэбээлһэн сайгон сэрэгүүдэй батальониие һамна бута сохёод, хотоһоо хойгуур 20 километртэ байдаг бэхилэлгэһээнь сайгон сэрэгүүдые түрижэ гаргаһан байна. Һүүлэй үдэрнүүдтэ Сюанлогһоо хойгуур 11 бэхилэлгэеэ сайгон сэрэгүүд алдаа. Тэдэнэр сухарин тэрьедэхэдээ, бүхы хүүргэнүүдые тэһэлнэ.

Апрелиин 11-дэ патриодууд Сайгон хотоһоо баруун-урдуур 104 километртэ байдаг сайгон сэрэгүүдэй баазые эзэмдээд, Сайгон хотые Меконг мүрэнэй адагтахи барайгар таридаг гол районуудтай холбодог 4-дэхи дардам харгые таһа дүүрэн абаһан байна. Сайгонһоо баруун-урдуур 45 километртэхи Бенчань районой түбтэ шанга байлдаанууд боложо үргэлжэлһөөр.

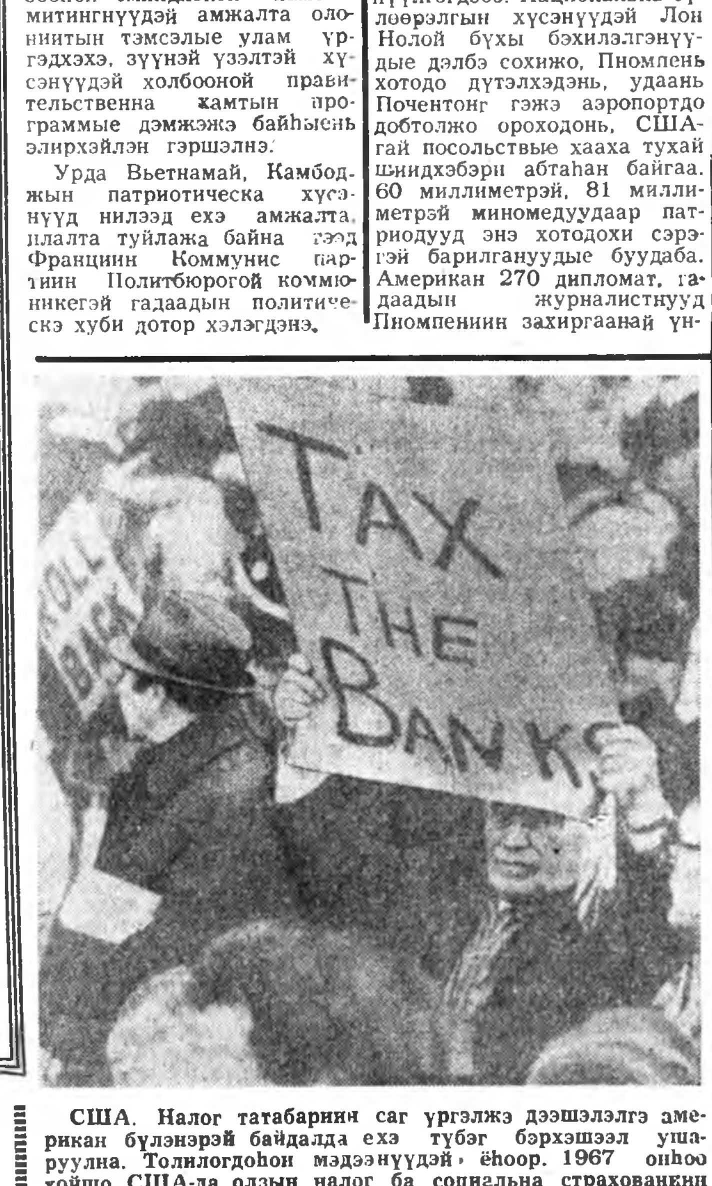
БАНГКОК

Пномпеньһээ зугадан тэрьедэнэ

ТАСС

Апрелиин 12-ой үглөөгүүр американ посольствын хүдэлмэрилэгшэд Пномпеньһээ дары түргөөр ондоо тээшэнь нүүлгэгдэбэ. Национальна сүлөөрэлгын хүсэнүүдэй Лон Нолой бүхы бэхилэлгэнүүдые дэлбэ сохижо, Пномпень хотодо дүтэлхэдэнь, удаань Почентонг гэжэ аэропортдо добтолжо ороходонь, США-гай посольствые хааха тухай шиидхэбэри абтаһан байгаа. 60 миллиметрэй, 81 миллиметрэй миномедуудаар патриодууд энэ хотодохи сэрэгэй барилгануудые буудаба. Американ 270 дипломат, гадаадын журналистнууд Пномпениин захиргаанай үндэр тушаалтад американ сэрэгэй вертолёдуудта һуужа, эндэһээ гаргагдаа.

Арбан үдэрэй урда тээ Лон Нолой США ошоходонь энэ тушаалда томилогдоһон Лон Нолой захиргаанай «президентын» тушаалые даажа абаһан Сао Кхам Кхой американецуудтай хамта Пномпеньһээ зугадан тэрьедэбэ.

США. Налог татабариин саг үргэлжэ дээшэлэлгэ американ бүлэнэрэй байдалда ехэ түбэг бэрхэшээл ушаруулна. Толилогдоһон мэдээнүүдэй ёһоор. 1967 онһоо хойшо США-да олзын налог ба социальна страхованиин түлбэри 65 процентээр дээшэлһэн байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Нью Йоркын хүн зон налог татабариин дээшэлэлгые буруушаажа байһанаа мэдүүлэн, жагсаалда гараба.

ТАСС-ай фотохронико.

ТОБШОХОНООР...

★ ХҮДӨӨ АЖАХЫН дээдэ һургуулинуудай студентнэрэй дунда боксоор СССР-эй чемпионат Ташкент хотодо болобо. Ороноймнай хүдөө ажахын институдуудай 31 команда энэ ехэ нааданда хабаадаа.

Буряадай хүдөө ажахын институдай ветеринарна факультедэй хоёрдохи курсын студент Яков Арчимаев амжалта туйлажа, 2-дохи һуури эзэлбэ, Түгэсхэлэй уулзалгада тэрэ Алма-Атын зооветеринарна институдай студент, спортын мастерта кандидат С. Рызбековтэй наадахадаа, шүүгдэһэн байгаа.

★ УРИЛДААГААР Россин Федерациин «Урожай» бүлгэмэй Центральна Соведэй түрүү һуури эзэлэлгын мүрысөөн Адлер хотодо һаяхан болобо. 34 команда тэрээндэ хабаадаа.

Анна Галсанова, Михаил Звездин, Владимир Брянский, Валерий Дарбаков, Алексей Михалев, Владимир Цыренов гэгшэдһээ бүридэһэн манай «Урожай» бүлгэмэй суглуулагдамал команда иимэ ехэ мүрысөөндэ түрүүшынхеэ илалта туйлажа, РСФСР-эй чемпионууд болобо.

* * *

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай илалта туйлаһаар 30 жэлэй ойдо зорюулагдажа, 20 километртэ урилдаан апрелиин 14-дэ Туапсе хотодо үнгэргэгдэхэнь. «Урожай» бүлгэмэй спортсменүүд Валерий Дарбаков, Михаил Думнов, Алексей Михалев, Владимир Цыренов тэрээндэ хабаадаха юм.

★ ҺУР ХАРБАЛГААР РСФСР-эй «Спартак» бүлгэмэй Центральна Соведэй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Орджоникидзе хотодо болоһон байна.

Манай республикын «Спартак» бүлгэмэй һур харбагшад энээндэ хабаадахадаа, илалта туйлаа. Улаан-Үдын медицинскэ училищиин багша спортын мастер Евгений Попов, «Звёздочка» магазинай наймаашан, спортын мастерта кандидат Екатерина Семенова, Баргажанай аймагай Уланай дунда һургуулиин һурагшад эгэшэ дүүнэр Надежда болон Лариса Эрдынееватан Россин чемпионуудай нэрэ солодо хүртэбэ.

★ КЛАССИЧЕСКА барилдаагаар Ангарск хотын түрүү һуури эзэлхын түлөө нээмэл мүрысөөндэ Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй 10 команда хабаадаа.

Улаан-Үдэ хотын хүүгэдэй спортын 7-дохи һургуулиин суглуулагдамал команда һайнаар мүрысэжэ, 3-дахи һуури эзэлһэн байна. Манай эдир спортсменүүд Баяр Цынгуев, Витя Калашников, Коля Молчанов гэгшэд бүхы уулзалгануудтаа эдэбхитэйгээр барилдажа, 1-дэхи һууринуудые эзэлбэ.

★ ДҮРЭ БУЛЯАЛДАЛГЫН барилдаагаар бүхэсоюзна мүрысөөн Якутск хотодо һаяхан дүүрэнэ. Ороноймнай олон команданууд энэ ехэ нааданда хабаадаһан байна.

Багшанарай институдай студентнэр Б. Дашинамжилов, В. Балданов, В. Дыленов, К. Балдаев, хүдөө ажахын институдай спортсменүүд В. Цэдашиев, Н. Чагдуров болон бусадһаа бүридэһэн манай команда энээндэ хабаадаба. Тиихэдэ спортын мастерта кандидат Кирилл Балдаев бар хүсэтэй, техникэ һайнтай байһанаа харуулан, илажа гараһан байха юм.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «Полевой стан» — түрүү бэшэг. Бүхэсоюзна коммунис субботник — суглуулбари.

Хоёрдохи хуудаһанда. Барилга дээрэһээ ерэһэн бэшэг. «Үри шэрнин даралта хүндэ» — нэгэдэхи бэшэг. «Атеизм нэбтэрүүлэгшэд» — үзэл суртал дэлгэрүүлэгшэдэй дүй дүршэлһөө.

Гурбадахи хуудаһанда. «Анда нүхэдэй уулзалганууд» — фоторепортаж. Буряад орондо нүүжэ ерэгшэд.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. «Гурим сахигша залуу солдадуудай тангариг». Номой таг — «Эхин классай багшанарта туһаламжа».

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

«Орбита». 10.05 — Документальна фильмүүдэй программа. 10.35 — «Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай түүхын хуудаһанууд». 11.05 — «Ородой аяншалагшад ба шэнжэлэгшэд». «Зүүн Сибириие шэнжэлэлгэ». 11.35 — Социалис оронуудай телевидениин документальна фильмүүдэй программа (үнгэтэ). 12.25 — «Хонхохон» гэһэн театр (үнгэтэ). 12.40—12.50 — Забһарлалга. 12.50 — Шэнэ һонин. 13.00 — «Буратиныи выставкэ» (үнгэтэ). 13.30 — «Ухаалан зохёогшо». 14.00 — Хоккей. ЧССР — Швеци. 15.20 — «Басагахан, хүбүүхэн ба арсалан» — телевизионно уран һайханай фильм түрүүшынхеэ харуулагдаха (үнгэтэ). 15.45 — «Совет арад—илагша арад». 16.00—Хүгжэмэй һонин. 16.45 — «Хүн ба хуули» 17.45 — Хоккей. СССР — Финлянди (2-дохи, 3-дахи үенүүд). 18.30 — «Время». 19.00—19.10 — Забһарлалга. 19.10 —«РСФСР-эй габьяата артистка Т. Синявская дуулана».

Улаан-Үдэ. 19.40 — «Уласхоорондын шэнжэлэл» (буряадаар). 20.00 — Шэнэ һонин.

«Орбита». 20.00 — «Аркадий Островскиин дуунууд» (үнгэтэ). 20.40 — «Басагахан, хүбүүхэн, ба арсалан». — фильм. 21.05— «Совет арад—илагша арад». 21.20 — Хоккей. СССР — Финлянди. 22.30 — «Хүн ба хуули». 23.00 — «Спортын һонин» (үнгэтэ). 23.10 — Хүгжэмэй һонин. 24.00 — «Время». 00.30 — «Совет арад — илагша арад». 00.45 — Хоккей. США — ЧССР.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

«Орбита». 19.40—«Ухаалан зохёогшо».

Улаан-Үдэ. 20.10 — «Календариин хуудаһануудаар». 20.40 — Телевизионно һонин. 21.00 — «Хүн — бүхы юумэнэй эхин» — киноочерк.

САГАЙ УЛАРИЛ

Республика доторнай бүрхэжэ, сэлмэжэ байха, зарим нютагуудта бага сага саһан орохо, баруун-хойноһоо 10—15 метр хүсэтэйгөөр һалхилха 3—8 градус дулаан байхаар хүлеэгдэнэ. Хойто аймагуудаар 2 градус хүйтэнһөө 3 градус дулаан болохо. Улаан-Үдэдэ һүниндөө 6—8 градус хүйтэн, үдэртөө 4—6 градус дулаан байхаар хүлеэгдэнэ.

«СПОРТЛОТОГОЙ», «СПОРТЛО[...]ой ТИРАЖАЙ ДҮНГҮҮД

«Спортлотогой», «Спортлото[...] апрелиин 9-дэ Москвада үнгэрг[...] 12-дохи тиражай дүнгүүдые Спор[...] лотерейн главна управлени согсо[...]

«Спортлото»: Нэгэ хүн зургаа[...] таагаа. Тэрэ 5 мянган түхэриг [...] болобо. Табан номер таагшад-[...] түхэриг, дүрбэн номер тааһан хүнүүд—55 түхэри[...] бан номер таагшад 3 түхэриг абаха.

«Спортлото-2»: Зургаан номер хэншье таагаагүй[...] бан номер таагшад—3285 түхэриг, дүрбэн номер [...] хүнүүд—56 түхэриг, гурбан номер таагшад 3 түхэр[...] ха болобо.

12-дохи тиражай шүүбэриие 1975 оной апрели[...] һоо майн 20 болотор түлэхэ юм.

Ээлжээтэ тираж апрелиин 16-да үнгэргэгдэхэ.

(ТАСС)

Редактор Ц. Ц. ЦИБУДЕЕ[...]

Манай адрес, телефонууд:

г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35. Телефоны: редак[...] 2-54-54, приёмная — 2-54-93, зам редактора — 2[...] зам. редактора — 2-62-62, отв. секретаря — 2-50-5[...] ретариат — 2-66-76, отделы: партийной жизни — 2[...] сельского хозяйства — 2-64-36, 2-63-86, пропаган[...] агитации — 2-56-23, промышленности и строительс[...] 2-61-35, советского строительства и быта — 2-69-5[...] туры и школ — 2-60-21, писем и селькоров — [...] информации — 2-34-05, общественная приёмн[...] 2-56-62, машинное бюро — 2-57-63, корректор[...] 2-35-95, фотолаборатория — 2-33-61.

Типография управления по делам издательств, полиграфии и книжной торговли Совета Министров БурАССР Н-00506. Заказ №[...]